

SAMO STAJ, PA GLEDAJ!

SECESIJA I ART DECO U TRADICIJSKOJ KULTURI
BRODSKOG POSAVLJA

SAMO STAJ, PA GLEDAJ!

SECESIJA I ART DECO U TRADICIJSKOJ KULTURI
BRODSKOG POSAVLJA

Muzej Brodskog Posavlja
Slavonski Brod, svibanj 2009.

izložba

SAMO STAJ, PA GLEDAJ!

SECESIJA I ART DECO U TRADICIJSKOJ KULTURI BRODSKOG POSAVLJA

trajanje izložbe: svibanj - rujan 2009.

Nakladnik: *Muzej Brodskog Posavlja*

Za nakladnika: *Ivanka Bunčić*

Urednik kataloga: *Zvonimir Toldi*

Suradnice: *Ivanka Bunčić, Ivanka Cafuta*

Autori tekstova: *Zvonimir Toldi, Predrag Goll, Grgur Marko Ivanković, Ratko Ivanušec*

Prijevod sažetka na engleski: *Ana Matković*

Fotografije: *Zvonimir Toldi, Damir Fajdetić*

Grafičko oblikovanje: *Željko Matuško*

Grafička priprema: *Autor, Slavonski Brod*

Tisak: *Publikum plus, Slavonski Brod*

Naklada: *500 primjeraka*

Autor izložbe: *Zvonimir Toldi*

Priprema izložaka: *Preparatorska radionica MBP-a, Željko Čavčić*

Tehnička realizacija izložbe: *Muzej Brodskog Posavlja*

ISBN: 978-953-7116-22-4

Izložba je ostvarena financijskim sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Brodsko-posavske županije.

Zahvaljujemo na posuđenim izlošcima i pomoći u realizaciji izložbe.

Kazalo

Predrag Goll

Sadašnjost nostalgije 5

Zvonimir Toldi

Samo staj, pa gledaj! - secesija i art deco u tradicijskoj kulturi brodskog Posavlja 7

- Arhitektura 8
- Pokućstvo, posuđe, svjetila, tiskovine 13
- Nošnje, posoblje, češljanje, nakit 15

Grgur Marko Ivanković

Odjek secesije i art decoa u materijalnoj kulturi sela brodske Posavine 19

Ratko Ivanušec

Zaštita ruralnog graditeljstva 21

Sažetak na engleskom 23

Katalog ilustracija 25

Kataloške jedinice 131

SADAŠNJOST NOSTALGIJE

*“Prvo vizija, a onda obrt,
prvo umjetnost, a onda handwerk!”*
Ljubo Babić, 1920.

Izložba “SAMO STAJ PA GLEDAJ! – secesija i art deco u tradicijskoj kulturi brodskog Posavlja” posvećena je prošlosti. Proučavanje prošlosti služi sadašnjosti i budućnosti, daje pouku o ispravnom životu pojedinca u ljudskoj zajednici, ljudske zajednice u zajedništvu s prirodom.

Temeljna poruka izložbe je – prestanimo osvajati ono što nam izmiče, spašavajmo ono što nas okružuje. Razvijajmo sposobnost da se s ovim živim simbolima kontinuiteta nacionalne vitalnosti intuitivno okoristimo energijama što iz tih simbola izvire, kako bismo bili uspješni nastavljači kolektivnog i povijesnog zadatka.

Živimo u vremenu u kojemu prevladava materija nad duhom, funkcija nad smislom, korist nad ljepotom. Trebamo se zamisliti nad sudbinom “malih mjesta”, značajnog kulturnog naslijeđa koja samo našim nemarom postaju kulturne zabiti.

Pred nama su djela zbog kojih je “jedno vrijeme zauvijek s nama” (Vlado Gotovac). Dobra je vijest da je još uvijek sačuvano mnogo objekata, jer njihovo postojanje pomaže pamćenju. Obratno – iščeznuće predmeta, pospješuje zaborav, dakle smrt pamćenja. Kobra je, naime, nada da će svršetak biti bolji ako se zaboravi početak. Prošlost traži pravo na život.

Autor ove izuzetne izložbe, jedan od najistaknutijih muzealaca Slavonije, etnolog Zvonimir Toldi, izabrao je naziv izložbe onako kako bi to i sam narod naslovio. Izložbu je, i kao kronologiju i kao povjesnicu, podijelio na poglavlja:

- Secesija i art deco u tradicijskoj kulturi brodskog Posavlja
- Arhitektura
- Pokućstvo, posuđe, svjetila, tiskovine ...
- Nošnje, posoblje, češljanje, nakit.

Izložba nas upozorava da pojam provincije nije uopće jednostavan, već usložen, kao i na bitne odlike secesije i art decoa – esteticizam, intermedijalnost, sklonost simbolizmu i stilski pluralizam.

Naslov teksta Grgura Marka Ivankovića: Odjek secesije i art decoa u materijalnoj kulturi sela brodske Posavine, “odjekuje” i na ovoj izložbi, jer i onda kao i danas, ne može nešto odjekivati u praznom prostoru. Naš veliki Matko Peić jasno je rekao: “*Strana sitnom lokalizmu i uskogradnom likovnom nacionalizmu, hrvatska likovna umjetnost između Save, Drave i Dunava vjekovima je bila otvorena arhitekturi, kiparstvu i slikarstvu svijeta.*”

Tekst Ratka Ivanušeca nosi naziv: Zaštita ruralnog graditeljstva. Ključna riječ je – zaštita. Vrijeme prošlo, kao i sadašnje, pokazalo je da je spomenik najsigurnije štice svijeću čovjeka. Svijeću da treba sačuvati staro i ujedno graditi novo. Razumije se, ako se sve to osjeća kao dio sebe. Tada to više nisu spomenici, već su dio nas samih i našega života. Svijest i ponos – koliko je toga u predmetnom, duhovnom i povijesnom smislu začeto u našem kraju. Ili, kako je to lijepo rekao Ivo Vojnović: “... *razumjeti otmjeni govor mrtvih stvari*”.

Izrazito slojevita, izložba nas upozorava na prave razmjere kontinuiteta i diskontinuiteta, vidimo da je “novo”, što agresivno raste na istim prostorima, tek žalosna karikatura prema “starom”. Tu smo na području dvojbe, odnosno pojmova napretka i razvijanja. Za razliku od znanosti, umjetnost se razvija, a ne napreduje; nova djela nisu vrjednija od starih.

Muzej Brodskog Posavlja ovom, kao i nizom sličnih izložaba, časno ispunjava svoju dužnost – pretvarajući prošlost u sadašnjost, i time estetski i vrijednosno projektira budućnost.

Sabrani na jednom mjestu, velikim trudom, znanjem i ljubavlju, ovi će izložci mnoge od nas podsjetiti na kuće i ambijente naših roditelja, baka, prabaka, djedova i pradjedova, jer su doživljaj jednog izvornog, vrijednosno zgusnutog “jučer”. Na nama je da sebe danas otkrijemo u tome “jučer”.

Brižno i nadasve stručno sakupljeni materijal izložbe, odraz je secesije u sveobuhvatnoj skali i u svim područjima i vidovima umjetničkog i šireg društvenog života. Nisu izloženi samo najviši dometi, pokazano je stvarno stanje kulturnog života, kroz njihove stvarne nositelje i prenositelje. Ako je naša sredina u tom vremenu i bila periferija općih zbivanja, ne možemo zaniijekati određenu autohtonost i neke druge samonikle vrijednosti. Ova izložba je i

SAMO STAJ, PA GLEDAJ!

SECESIJA I ART DECO U TRADICIJSKOJ KULTURI BRODSKOG POSAVLJA

Tradicijska kultura nije se razvijala izolirano i mimo općih kulturnih strujanja. U njoj nalazimo brojne elemente gotovo svih stilskih razdoblja u umjetnosti: baroka i rokoka, bidermajera i klasicizma, utjecaja historicizma, neostilova druge polovice 19. stoljeća, a posebno mnogo secesije, jugendstila.¹ Ovaj osebujni, posljednji veliki stilski pravac obilježio je prva desetljeća 20. stoljeća, a nastao je kao reakcija na akademizam. Secesija odiše mladenaštvom, lepršavošću, rascvjetanošću, elegantnom profinjenošću i drugačija je od prethodnih stilova, jer s njima potpuno prekida i donosi nešto sasvim novo, buntovno, stvarajući nove oblike umjetničkog izraza. Utjecaji stilskih razdoblja u sela su dolazili iz gradova, gradske kulture življenja, a u ovom dijelu Slavonije očituju se osobito u razdoblju prije i poslije Prvog svjetskog rata.²

Slavonska sela, naročito u području bivše Vojne krajine, od posljednjih desetljeća 19. stoljeća i u prvim desetljećima 20. stoljeća, doživljavaju prosperitet, ekonomski i gospodarski uspon koji se vidno odrazio u svim segmentima tradicijske kulture, posebno u arhitekturi, unutrašnjem uređenju kuće, vezovima, odjeći, češljanju, nakitu... Te promjene omogućili su izmijenjeni društveni, socijalni i ekonomski uvjeti. O vremenu do Prvog svjetskog rata seljani govore kao o „mirnom dobu cara Franje“ i „sretnom vladanju cara Franje Josipa“.³ Razvojačena je Vojna krajina (1871. godine, a 1881. sjedinjena s ostalom Hrvatskom), završava proces raspadanja velikih kućnih zadruga, a eksploatacijom starih slavonskih šuma kapital prodire i na selo. Jačanjem robno-novčane privrede povećana je kupovna moć seoskog stanovništva koje prodaje dio svojih proizvoda i kupuje na tržištu sve više raznovrsne

Oglas iz 1907. godine

¹ Secesija znači: odcjepljenje, rascjep, razdruživanje. „... lingvistički aspekt neposredno je povezan s njegovom povijesnom determinacijom: godine 1897. *Vereinigung bildender Künstler Österreichs* odijelio se (secesionirao) od *Kunstlergenossenschaft-a*, a zagrebačko *Društvo hrvatskih umjetnika* iste se godine razdružilo od hrvatskog *Društva umjetnosti*. Time je završeno povijesno utemeljenje pojma *secesija* od posebne važnosti za Austrijance i Hrvate. Napominjem ovo, jer danas posvuda postoje nakane učiniti pojam *secesija* sveopćim. Ne može se prihvatiti sveopćost pojma *secesija* izvan spomenutih sredina. Već Njemačka, koja inače pripada srednjoeuropskom kulturnom krugu, rabi naziv *Jugendstil*.“ Vladimir Maleković, *Secesija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, katalog izložbe Secesija u Hrvatskoj, Zagreb 2003., str 9

² Žarko Španiček, *Narodno graditeljstvo Slavonije i Baranje*, Vinkovci 1995. Španiček ističe pozitivnu stranu utjecaja stilske arhitekture na tradicijsko graditeljstvo: „Utjecaj gradske stilske arhitekture nikako nije samo potiskivao i rušio izvorno tradicijsko graditeljstvo, nego ga je kvalitativno unapredio boljim materijalom i tehnikom gradnje, bogatijom dekoracijom i funkcionalnijim inventarom. Nestajanjem starih slavonskih kuća 18. i 19. stoljeća s ukusno i raskošno rezbarenim drvenim trijemovima, zabatima i drugim drvenim dijelovima, seljačke su kuće izgubile na ukrasu i ljepoti. Gradski je utjecaj ponovno vratio kićenost seljačkim kućama, ovaj put u novom obliku i materijalu, kroz dekorativno zidanje uličnih pročelja i fasadnu plastiku.“, 52-53.

robe. Stvoren je sloj bogatijih obitelji, veleposjednika, *gazdinski kuća, viđeniji kuća, kuća na glasu*, koje imaju 30 do 50 jutara zemlje, pojedinci i do 100 jutara. Oni uvode naprednije metode obrade u poljoprivredi, primjenjuju nove tehnologije, upotrebljavaju suvremenija oruđa i strojeve - sijačice, kosilice, vršalice - *damferice, drešove i levatore*...⁴ Uzgajaju se plemenitije pasmine stoke. Uz poljoprivredu pojedinci se bave i nekim drugim zanimanjem, posjeduju mlin, ciglanu, pecaru, pilanu... U cilju unapređivanja gospodarstva čitaju poljoprivredne listove, odlaze, ali i sudjeluju na gospodarskim izložbama.⁵ Oni žele i udobniji, humaniji način stanovanja, te grade nove, prostranije kuće koje odgovaraju njihovom položaju, pročeljima reprezentiraju bogatstvo vlasnika.⁶ Seoskim gazdama, *prvima u selu, najjačima u selu*, uzor su kuće građana, nove *gospočke* kuće podignute u Brodu na Savi, Vinkovcima, Đakovu... te kuće seoske gospode: trgovaca, bogatih obrtnika, učitelja, bilježnika; novosagrađeni seoski javni objekti koji nose oznake novog stila gradnje: škole, župni stanovi - *parokije*, kapele, šumarije... Gazdinske kuće opremaju se novim pokućstvom, a njihove djevojke i mlade *snaše više se po mode gizdaju, kite*. Njih se nazivalo *dukatarke*, jer su bile u mogućnosti nositi više zlatnika - *dukata* od ostalih. Živjeti po *gospočki* na svoj način, ne prekidajući potpuno s tradicijskim, ustaljenim navikama, bio je imperativ nove seoske gospode i seoskog življenja, što potvrđuje i ova pjesma:

*Šokica sam, mogu biti frajla
I gospoja, ako me je volja!*

U granicama svojih mogućnosti, a često i preko njih, za bogatima se povode i ostali, jer ne žele da im se kaže da su *zadnji u selu*.

Iz Slavonije, u ono vrijeme najbogatije hrvatske pokrajine, nije bilo emigracije u europske i prekomorske zemlje. Naprotiv u Slavoniju su doseljavali mnogobrojni: Ličani, Zagorci, Gorani - *Kranjci*, Židovi - *Čifuti*, Ukrajinci - *Galicijani*,...

Bolte ganjka, kuća Vučkovića, Donji Andrijevi, Krnjaš kbr. 31
Naručitelj: Marko Vučković 1919. godine

Arhitektura

Kuća toga vremena nema više onaj, kroz dva stoljeća ustaljeni, raspored glavnih stambenih prostora: soba, kuhinja - *kuća, sobica*. To je kuća *nove mode, nove forme*. Većina ih je građena na prostranom *numeru, placu*, dužinom postavljena prema ulici - *fronta na drum, fronta putu, frontalna kuća*, a nastavljaju se i u *ključ*. Kuća je *solidno* građena, *kuntena*, zidana pečenom opekomicglom, na dobrom temelju - *fundamentu*, velika je i prostrana. Povećan je broj prostorija, prvenstveno soba, ali se i dalje govorilo: *kuća ima sobu i dvi sobice*, ili čak *sobu i tri sobice*.

Kuća nove mode građena je na *stolicu, na ferer*, sprijeda

³ Franjo Josip I, austrijski car i hrvatsko-ugarski kralj od 1848., a od 1867. car i kralj Austro-Ugarske Monarhije, do smrti 1916.

⁴ „Gvozdeni su plugovi došli u porabu istom u drugoj polovini 19. stoljeća. Gvozdeni plugovi okopači za kukuruz su u selu u uporabi istom iza 1890. godine. Tada su došle u uporabu i drljače /zubače/ sa gvozdenim klinovima... Prva mlatilica klasja i to na ručni pogon, radila je g. 1898. na Zečevičevoj njivi i gumnu na početku Prosja. Već naredne je godine na Zanovu Zovaču došla parna vršalica. Bili su to teški lokomobili, koje su morala vući po četiri jaka konja ili volovi. Uz to je trošila ta u selu se reklo mašina, mnogo drva i mnogo vode... Od seljana je prvi nabavio vršaću garnituru na parni pogon Šima Kocić. Bila je to rabljena vršalica. Poslije njega je nabavio polovnu vršalicu Joza Živić-Vincijanov... U Jarugama je kupio kao prvi parnu vršaću mašinu Ivan Dukić. Bila je to prva nova mašina u općini. Davno prije njega su imali nove mašine babogreci.“ Joko Jarić-Iličin, *Sikirevci - seoska starina*, Sikirevci 1945.1957., rukopis, 141- 142

„...ali prva vršalica bila je u selu već 1888., a prva kosilica, odlagačica i samovezačica 1913, dok je prvi traktor nabavljen 1924. Do kamasacije (1929.) bilo je u selu 14 vršaćih garnitura.“ Marko Kadić, *O Babinoj Gredi*, Vinkovci 1972., 8

⁵ „Godine 1896. je bila u Budimpešti velika gospodarska izložba. Na tu je izložbu iz sela išlo pet ljudi pod vodstvom učitelja Valentina Jurića. I on se zanimao za gospodarstvo, kao graničarski sin iz Privlake, a i u našem je selu bilo već priličan broj seljana, koji su primali gospodarske novine i gospodarski kalendar. Postadoše oni i članovi Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva u Osijeku.“ Joko Jarić - Iličin, navedeno djelo, 142

„Godine 1912. je u Sv. Ivanu Žabnu tamošnja seljačka udruga za uzgoj goveda odomaćene simentalske pasmine priredila izložbu krava, junica i bikova. Tu je izložbu posjetilo 7 ljudi iz našeg sela i svi su pohvalno govorili o vidjenim govedima, uvjerali se, da ta

povišena zidom, visine oko 60-80 cm, koji podiže krovšte, te su rogovi krova od ulice-*druma* kraći od onih od dvorišta - *dvora*, *avlije*. Time je krov od *druma* bio položeniji, a od *avlije* strmiji. Fererom se dobivao privid veće visine kuće i unutrašnjih prostorija. Duž ferera su manji tavanski otvori uklopljeni u dekoraciju pročelja. Na kući su veći prozori - *pendžeri*, čime je postignuta prozračnost prostorija. Stolarski radovi, prozorska krila, pokazuju secesijski izričaj. Prozori koji su dotad podijeljeni na četiri jednaka okna, sada imaju više okana različite veličine u više kombinacija. Nova podjela okana je također u duhu secesije. Na prozorima se može otvarati i treće, vodoravno gornje krilo - *oberlibt*. Ima kuća i s trokrilnim prozorima.⁷ Umjesto žaluzina - *šalufa*, neki na prozore stavljaju i drvene rolete - *eslingere*. Više svjetla prodire i kroz ostakljena - *staklena vrata* između prostorija. Od dvorišta, kuća često dobiva dugi zastakljeni trijem - *ganjk*, *ganjak*, umjesto otvorenog trijema s teškim baroknim lukovima - *boltama* ili klasicističkog trijema s uspravnim masivnim stupovima čime je poboljšana toplinska izolacija kuhinje i soba.

Na kućama nove mode najvidljivije je ulično pročelje - *fronta s ciframa*, *mustrama*, raznolikim, bogatim i maštovitim reljefnim dekorativnim elementima koji variraju između historicizma i secesije,⁸ čiste secesije, ili čine prijelaz prema art decou. Taj kićeni, rafinirani vizualni dekor zastupljen je karakterističnim apstraktnim linearnim i kružnim motivima, rombovima, lepezastim školjkama, medaljonima, kaneliranim trakama, a manje biljnom ornamentikom, samom ili isprepletenom s glavama žena, brkatih muškaraca i geometrijskim motivima... Dio te ornamentike rađen je drvenim modelima - *šablonima*, a dio je metražna i komadna, od pečene gline keramička kataloška ornamentika koju su graditelji kupovali na građevinskim skladištima.

Selo ne poznaje riječ secesija, niti mu ona što govori. Svi ti ukrasi na pročelju za seljane su bile samo *nove cifre*, *mustre*, *šare*. Govorilo se: *Kuća sa glavama, lutkama, čulama, mašlama, lepezama...*, već prema tome koji je motiv bio zastupljen i koji su oni prepoznavali.

Učitelj i etnograf Luka Lukić opisuje jednu takvu kuću, novu kuću Ive Stanića numero 17. u *Klakarju*:

„To je najbolja kuća u cilom selu. Lipa, nova, visoka i zračna, **samo staj, pa gledaj!** Načinjita je nuz Pejića sokak od po dana, a na starom mjestu, ge je stajala pedeset godina stara kuća, prisnom ciglom uzidana...

Kuća je nova, ciglom uzidana, a u fundamentu ima i starog kamenja. Dugačka je 8 fati (16 m i 5 cm) šjeroka je 3 1/2 fate (6 m 30 cm) a visoka više od 3 1/2 fate (6 m 87 cm). S live je strane (od kapije) nuz nju manji vrtlič, ge je cviče i kupus, a s druge su strane tarabe i kapijica, kud se bržje unutra unilazi, ako se šta čeljadetu žuri. Preko sokaka je ste strane kuća babe Verina (Pejića) a s desne nema blizu kuće, sve je njiovo dvorište i ledinak.

Nova je ta kuća od cigle, ošlo je u nju oko 25.000 cigle. Zidana je s krečom, a ge je trebalo, išo je i cement. Dosta je podignuta, i sokel joj je velik, a to je rad vlage...

Front je kuće žučkast, a cifre su bile. Oko pendžera, s krajeva, stupovi i gor sva cifra na fereru, sve je to bilo. Oprid su četiri pendžera, dosta velika, a med njima su bili stupovi, nji tri, po 6-8 coli šjeroki. Po frontu su, po žutom, 7 bili pravni štrafa, ispod pendžera je veća cifra, viš nji je okruga i šara, a viš stupova su bili tanjurići. Gor pod simsom je opet cifra manja i narezuckana, a viš nje je sims... Od dvora je sva strana isfugirana. Tud se vide tri manja pendžera, dva na ganjku, a jedan na sobe, oko nji je bili okvir...Na vr kuće je odžak, tako oko polovice. On je nove mode, crljenkast i uzak, ni šjerok ko starinski odžaci...Cila je kuća lipa, zgodna i fajn uredita. Koštala bi oko petnajst stotina da se sve plati, šteta što je u selu.“⁶

O tom vremenu dvadesetih godina prošlog stoljeća, kuća po mode, ali i svemu drugom što je ono donijelo, kad se za sve novo i što bi danas rekli *cool* (kul) a onda reklo *šimi*, prema modernim u špic - *šimi* tijesnim cipelama, o onome što je bilo „u špicu mode“, ispjevani su stihovi:

*Šimi kuća, šimi i avlija
I u njoje šimi duvegija!*

Anifort kapija, kuća Anakovića – Mekljenčevi, Donja Bebrina. Srušena je oko 1980.

vrsta goveda može i kod nas uspijevati.“ Joko Jarić - Iličin, n.dj.,145

⁶ Svoj položaj potvrđuju posjedovanjem fijakera, a 30-ih godina 20. stoljeća neki čak i automobila. Fijaker su imali Horvatovi u Slobodnici, Stojanovići-Andrijaševi iz Babine Grede, Sorići iz Oriovca..., a automobil Valentin-Vala Verić-Čolin i Antun-Tuna Šakin iz Babine Grede...

⁷ Kuća Bošnjakovića-Rugačića, Stari Perkovci, Đakovačka kbr.14; kuća Vukovac-Vinini, Velika Kapanica, *Vukovci* - Ivana Filipovića kbr. 11

⁸ Na kućama nove mode u velikom broju su zastupljeni detalji historicističkih stilova, mnoge kuće su još uvijek pretežno u duhu

Kućari Kneževića – Dominkovi, Vrpolje
Snimio: Zvonimir Toldi, 1986.

Šimi kapa u lole zelena
Iza njome ružica rumena!

Njeko njake cipele obuva,
Moje lane šimi lakovane!

Na kućama nove mode osobito se ističu dojmrljive velike drvene, dvokrilne vratnice, širokih kolnih ulaza kroz kuće - anjfort kapija.¹⁰ Ukrašene su čavličima našivenim jednostavnim drvenim, plastičnim, kružnim, kvadratnim i vrpčastim elementima, rombovima u nizovima, „kravatama“... Da bi se ovi motivi istakli ponekad su obojeni u više boja, ili u jednoj suprotnoj od boje podloge.

Drveni kalup za izradu reljefnih opeka.
Babina Greda

U modi su i željezne - *gvozdene kapije*, iskovane u duhu secesije, s biljnom ornamentikom, listovima i viticama, spiralnom ornamentikom ili one iz kasnijeg vremena s određenom geometrijskom ornamentikom nadahnute secesijom, a rad su brodskih bravarskih - *šloserskih radionica* ili vrsnih seoskih kovača. Uz biljne i geometrijske ornamente, poznavali su i zakovice kao dio secesijske kompozicije.

Neki su imali upravo impozantnu željeznu ili drvenu kapiju s profiliranim opekama zidanim lukom iznad nje te zidanim reljefnim dekorativnim stupovima.¹¹ Cjelinu s kapijom činila je tada i *kapica*,¹² njeni nadsvođeni stupovi, kao i ostali stupovi zidane ograde - *zidane tarabe*. Luk kapije, stupovi, pa i cijela ograda mogli su biti i obojeni (sl. 16).¹³ Gornji dio kapija, kao i kapija anjforta ostakljen je *šarenim staklima*, staklima u više boja, crvenoj, zelenoj, plavoj, žutoj... što je dodatno povećavalo njihovu ljepotu i osebnost.¹⁴ Izradi kapija poklanjala se posebna pozornost, jer su one stvarale prvi dojam o imućnosti i ugledu ponosnih vlasnika. Jednaka pažnja poklanjala se malim vratima - *kapici*, koja kroz kuću vode u trijem - *ganjk*. I njih je ukrašavala biljna i vrpčasta dekoracija.¹⁵ Na nekim kapicama nađe se i okrugli cvjetni medaljon iz historičističkog razdoblja, istovjetan onima na sobnim ormarima i *staklenjacima*. Do kapice se uspinje stepenicama koje od druma vode u trijem. Nadsvjeto - *oberliht* iznad vrata kapice ponegdje je također ostakljeno višerbojnim staklima.¹⁶

19. stoljeća. Prisutan je paralelizam više stilova.

⁹ Luka Lukić, *Klakar* - rukopis u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, Zagreb. Lukić je u Klakaru-Klakarju učiteljevaio od 1900. do 1937. godine.

Kuća Stanića u Klakaru 70-ih godina prošlog stoljeća je renovirana, *modernizirana*, na fronti su probijeni trokrilni prozori po tadašnjoj modi, a svi ukrasi s pročelja su uklonjeni. Već godinama u kući nitko ne živi.

¹⁰ *njem.* Einfahrt - velika ulazna kapija kroz koju mogu proći kola.

¹¹ Sačuvane su samo tri, Stojanovića-Andrijaševi u Babinoj Gredi, Jelas-Mijata Stojanovića kbr. 170, Vukovac Šime u Divoševcima, *Vukovačka strana* kbr. 18 i u Vidića u Gornjoj Bebrini, *Malica* kbr. 105.

¹² Pješački ulaz

¹³ Kuća Leovića- Đeda Franjini, Donja Bebrina Donji kraj kbr. 52.

¹⁴ Kuća Leovića-Đeda Franjini, Donja Bebrina; kuća Vukotića, Slobodnica, *Tiskalovci* kbr. 196

¹⁵ Kuća Obtrkića, Jaruge kbr.104; kuća Galovića, Sikirevci kbr. 61; kuća Galovića, Čajkovci kbr. 195; kuća Užarevića-Balajini, Gundinci, *Berava* kbr. 61; kuća Žderića, Beravci kbr. 241; kuća Divića, Beravci, *Grabice* kbr. 31; kuća Radičevića, Mala Kapanica kbr. 53

¹⁶ Kuća Vidića, Gornja Bebrina, *Malica* kbr. 105; kuća Suričevića, Gornja Bebrina kbr. 76; kuća Bošnjakovića, Stari Perkovi; kuća Radičevića, Mala Kapanica.

¹⁷ Skromni vrpčasti secesijski motiv može se vidjeti samo na kućarima u Šumeću, *Gornji kraj* kbr. 7, vl. Mijo Đakiv. U dvije varijante ponavlja se više puta dužinom zgrade.

¹⁸ Sela istočno od Slavonskog Broda.

¹⁹ Najveći kućari su u Gundincima kod Varzića Šumarovi na *Berave*. U nizu je sedam kućara, a *trim* s bojanim ciglama ima dvanaest *kevelbova* i trinaest stupova. Zidani su 1912. godine kada je gazda zadruga Marka Šumarov bio načelnik općine.

²⁰ Gundinci, *Užarevića kraj* - Stjepana Radića kbr. 40.

Kučari - posebna zgrada u dvorištu sa sobama u nizu, za oženjene parove, ali i djevojke, rijetko su ukrašavani secesijskom fasadnom dekorativnom plastikom.¹⁷ U Doljaniji¹⁸ ima *šareni kućara* sa zidanim trijemom, kolonadom stupova s lukovima - *kvelbovima* kojima su opeke obojene naizmjenično svjetlijim i tamnijim bojama.¹⁹ Isto su obojene opeke na trijemovima kuća.²⁰

Elemente novog stila nalazimo i na gospodarskim zgradama, sjenicima - *štagljevima*,²¹ pa čak i u drvenoj arhitekturi žitnica - *ambara*, izrezane iz drva i našivene na stupove osnovne konstrukcije - *ušake*.²²

Drvene sjenike - *brvnane žitne štagljeve*, zadnjih desetljeća 19. stoljeća i na prijelazu u 20. stoljeće postupno zamjenjuju opekom građeni sjenici - *zidani štagljevi*, veliki jednokatni, priko *cilog numera*, duži i od dvadeset metara, sa stajama za konje i krave u prizemlju, s otvorenom *kolnicom* između staja za smještaj zaprežnih kola i prolazom u stražnje dvorište. Na prozračnom katu i potkrovlju štaglja spremište je za sijeno. Cijelo prednje pročelje štaglja ukrašeno je profiliranim reljefnim opekama - *ciglama*, koje su majstori izrađivali u posebnim drvenim kalupima.²³ Ova dekorativna plastika sastoji se od geometrijskih frizova koji teku oko svih otvora, vrata, lukova kolnica, lučnih katnih otvora - *badža*, *kuba*, pod strehom ističu *sims*, odvajaju prizemlje od kata. Česti su nizovi reljefnih rombova, trokutaća...

Monumentalnošću i dekorativnošću štagalj je postao najveća i najljepša zgrada na numeru, zgrada koja dominira dvorištem, često veća i ljepša od kuće. Prvi zidani štagljevi bili su monokromatski. Možemo li povući paralelu između industrijske arhitekture građene opekom, koja je neožbukana, ukrašena s profiliranim opekama i arhitekture gospodarskih zgrada seoskih domaćinstava, koje nastaju gotovo istovremeno?

Kada se na sjenicima počelo primjenjivati i bojenje opeka - *farbanje*, *šareni štagljevi* su bljesnuli poput začaranih dvoraca iz bajki. Isprva su bojeni samo s dvije boje, crvenom i bijelom, bijelom i crnom, potom i žutom, koje se pravilno izmjenjuju s opeke na opeku, stvarajući upečatljivu apstraktnu grafičku igru. Takvo bojanje, uz lučnu gradnju, neodoljivo podsjeća na maurske građevine. Je li to bio utjecaj arhitekture koju Austro-Ugarska Monarhija smišljeno širi u susjednoj Bosni, gradeći u pseudo maurskom i orijentalnom stilu javne objekte: željezničke postaje, gradske vijećnice, upravne zgrade koje su egzotikom ostavljale dojam na putnike. Nije isključen i utjecaj secesije, još više art decoa, u kojem je često korištenje svjetlijih i tamnijih pruga u ritmički

Vrpčasti motiv
kuća Pavičića, Slobodnica

Bravarska radionica Mate Rovičanca, Kruševica
Snimio: Zvonimir Toldi, 1975.

Motiv zakovice
kuća Obrtkića, Jaruge

²¹ Sjenik zidan opekom - *zidani štagalj*, kuća Kristića, u Živikama kbr. 73, gradio je 1921. godine majstor Antun Kalina iz Bosne. Reljefni secesijski motiv krug sa spuštenim vrpcama nalazi se s jedne i s druge strane otvorene kolnice, u prizemlju katnog sjenika gdje su smještana zaprežna kola.

²² Secesijski motiv - krug sa spuštenim vrpcama, našiven je visoko na četiri prednja stupa ambara, koji je 1937. godine pravio Stipo Grgurević-Libašev iz Grgurevića, za postolara - *šustera* Pavu Kneza također iz Grgurevića. Cijena ambara bila je dva para novih cipela. Kada se Pavina kćer Julija 1964. godine udala u Zdence za Stjepana Marjanovića, dobila je u miraz ovaj ambar i on je prenesen na sadašnju lokaciju, Zdenci, Gornji kraj kbr. 86.

²³ Jedan drveni kalup za izradu reljefnih opeka nalazi se u zbirci starina naivne slikarice Ane Verić u Babinoj Gredi.

²⁴ Vidića štagalj, *Malica* kbr. 105

²⁵ Kuća Vukotića, Slobodnica

Majstor Stipo Kolesarić

Keramička pločica s godinom gradnje kuće Vučkovića, Donji Andrijeveci

pravilnom slijedu. To se dobro vidi na štaglju iz Šumeća, kbr. 7 (sl. 150) i Gornje Bebrine²⁴ (sl. 145)... Štagljevi su među najljepšim primjerima art decoa u seoskoj arhitekturi. Na njima je art deco, koji karakterizira obilno korištenje boja, došao do punog izražaja, oni su njegova šokačka interpretacija, što do danas nije zapaženo. Opekom zidane ograde - *zidane tarabe*, stupovi i lukovi kapija također se ukrašavaju profiliranim ciglama i bojenjem. Slično kao na sjenicima, prisutno je igranje ritmovima apstraktne ornamentike, samo što na stupovima dolaze i obojeni cvjetni reljefni ukrasi, što također može biti utjecaj secesije (Slobodnica, sl. 85.b).²⁵ Zidana ograda, stvarajući s kapijom i kapićom, te s kućom jedinstvenu stilsku cjelinu, dodatno je podizala ugled kuće - *podizala cinu kući* i vlasnicima. Govori nam to i pjesmica:

*Volim diku nek je i baraba,
Samo nek je zidana taraba!*

Jedan od simbola secesije, krug, romb, kvadrat s tri vrpce - *plantike* spuštene paralelno, ili lepezasto, zrakasto raširene,²⁶ koje često završavaju kvadratićem, krugom ili stošcem od kojih je srednja vrpca nešto duža ili kraća, tako se snažno nametnuo, upravo kao da je naš seljački svijet magičnom snagom očarao, fascinirao, kao da je

²⁶ Kuća Domankušića, Slobodnica, *Duga međa* kbr. 41; kuća Filoševića, Slobodnica, *Tiskalovci* kbr. 272; kuća Fostača, Stupnički Kutu kbr. 44; kuća Kolesarića, Šumeće kbr. 47; kuća Kopića-Baninova, Babina Greda, *Donja Mala* kbr. 201; kuća Nikolića, Sikirevci, *Donji kraj* kbr. 144; kuća Maričića, Svilaj kbr. 80; kuća Matanovića, Vrhovina *Donji kraj* kbr. 32; kuća Čosića-Matićevići, Kruševica, Braće Radića 125; kuća Benakovića, Kruševica, Braće Radića kbr. 79.

²⁷ Ovaj motiv možda je najupečatljiviji na kući Pavičića, Slobodnica, *Duga međa* kbr. 18, gdje je tek jedan na sredini pročelja, na kući Primožića, Dubočac, *Gornji kraj* kbr. 35, na kućarima Đakiv, Šumeće kbr. 7. ...

²⁸ Bravarska radionica - *verštet* majstora Mate Rovičanca, Kruševica, Ljudevita Gaja kbr. 34. Secesijski motiv, krug sa spuštenim vrpćama, ponavlja se više puta duž pročelja u visini prozora i vrata, te na zidu natkrivenog otvora na krovu radionice.

²⁹ Željezna ograda pred crkvom u Trnjanima; kuća u Gradiškoj Bebrini kbr. 161; kuća Tomac u Brodskom Drenovcu, kbr. 23; kuća Kokanovića-Đurića, Gundinci, *Malica - Zagrebačka* kbr. 130; kuća Stojanovića-Pavini u Babinoj Gredi, *Jelas* kbr. 58...

³⁰ Ovaj je motiv najzastupljeniji u reljefu na opekom zidanim sjenicima, zidanim ogradama, na pokućstvu u crnoj boji na žutoj podlozi, u vezovima, a manje na pročeljima kuća.

³¹ Kuća Boića, Banovci, *Gornji kraj* kbr. 35; kuća Bošnjakovića, Stari Perkovci; Brodski Drenovac kbr. 220; na stupu kapije, kuća Katića, Ruščica kbr. 19 ...

³² Kuća Obtrkića, Jaruge

³³ Kuća Đakiv, Šumeće; kuća Olujevića, Banovci kbr. 89; kapije u Brodskom Drenovcu i Zagradu.

³⁴ Kuća Mihića, Gundinci; kuća Čosića, Kruševica.

³⁵ Na kući Marinovića kbr. 132 u Zdencima, na kući Balažića u Sredancima kbr. 82 ...

³⁶ Ukras iznad prozora-pendžera na kući Radovanovića, Sikirevci, Donji kraj kbr. 3; na kući Matijaševića, Novi Grad kbr. 105; kući Novosel- Petričevića, Divoševci 115...

³⁷ Crne pločice - kuća Grgića, Stari Perkovci, Radićeva kbr. 44; staklene pločice kuća Stojanovića-Pavini, Babina Greda

³⁸ Majstor Petar-Pero Kolesarić rođen je u Oprisavcima 1883. godine. U Trnjanske Kute se priženio. U Oprisavcima je 1908. rođen i njegov sin Stipo koji je također bio zidar i s njim zajedno radio. On je 1932. godine oženio Mariju Vukotić, bogatu curu *dukataraku* iz Slobodnice. Mariji su roditelji branili, ali ona je pobjegla - *utekla* za Stipu i Stipo je ostao u Slobodnici živjeti, pomirio se sa *starcem*, koji im je kupio *ausplac* (*Gornja Mala* kbr. 5), a Stipo je na njemu sazio kuću (1932.), malu čelo puta, ukrašenu secesijskim *mustrama*. Još 1985. godine razgovarao sam u Slobodnici s bakom Marijom Kolesarić. Za ukrase na kući ona je rekla: „*Mustre, plantike, srceta, mašne... radilo se sa šablonima izrezanim u daske. Stipi sam i ja pomagala.*“ Vidi: Zvonimir Toldi,

postao simbol nove seoske mode. U mnoštvu oblika prisutan je i na velikim gazdinskim kućama, najskromnijoj arhitekturi malih kuća okrenutih *čelom na drum*, *čelo puta*²⁷... i na gospodarskim zgradama, radionicama seoskih obrtnika.²⁸

Čest je i motiv kruga preko kojega prelaze tri vodoravne ili okomite vrpce.²⁹ Brojnošću se ističe i motiv romba u nizu,³⁰ romb s krugom u sredini ili presječen s krugom,³¹ motiv lepeze, zakovice,³² „kravate“,³³ narebrane plohe³⁴... Secesija uvodi cvijeće u arhitekturu,³⁵ glave žena - *fragle* isprepletene grančicama,³⁶ listove. Prisutno je i ukrašavanje keramičkim i staklenim pločicama,³⁷ što je bila velika moda u doba secesije.

Kuće nove mode gradili su domaći majstori, zidari, kao i graditelji iz Broda na Savi. Mnogi spominju „prvoklasnog majstora“ Petra Kolesarića i njegovog sina Stipu iz Trnjanskih Kuta³⁸ koji su gradili kuće u Slobodnici,³⁹ Vrhovini,⁴⁰ Zadubravlju,⁴¹ Donjoj Vrbi,⁴² Oprisavcima, Poljancima, Trnjanskim Kutima⁴³ ...

Kako je secesija u „pravila lijepog ponašanja“ uvela i dataciju zgrada, imena vlasnika i imena majstora, tako se i majstor Pero potpisao na Filoševoj kući u Slobodnici. „Gradio Kolesarić“, reljefni je natpis na fasadi da ga svatko s druma može pročitati.⁴⁴ U Donjoj Bebrini upamćen je majstor Mato Fekete. On je 1930. godine sagradio najljepšu bebrinsku kuću Leovića - Đeda Franjini, Donji kraj kb 52.⁴⁵ U Grgurevićima pamte majstora Karlu Kovačevića iz Brodskog Drenovca. Na numeru 35 i danas stoji prelijepa kuća Aladrovića koju je zidao 1937. godine. O građevinskom bumu u tom vremenu govori broj ciglana: u Gundincima - 3, Babinoj Gredi - 6, Brodu na Savi - 3...

Nepoznato je gdje su se ovi majstori zidari školovali, izučili zanate - *naukovali*, ali je nesumnjivo da su ono što su vidjeli i naučili znali dobro primijeniti. Ostavili su solidne građevine skladne ljepote koje i danas izazivaju divljenje i ushićenje. „*Oči da ti stanu!*“ - dodali bi, uz naslovnu, još jednu čestu uzrečicu seoskog svijeta.

Pokućstvo, posuđe, svjetila, tiskovine...

Velike promjene zbile su se i u unutrašnjem uređenju kuće. U kuhinjama nestaju otvorena ognjišta - *banjci*, iznad kojih je bio otvoreni tavan pa se u prostranom *odžaku* građenom od pletera omazanim blatom, dimom s ognjišta sušilo meso. Cijele polovice slanine bile su obješene i po zidovima - *po duvaru*. Pri tome su kuhinje - *kuće* uvijek bile čađave i masne. Ognjište je zamijenio opekrom *zidani šporet* ili limeni *fijaker šporet*, a bogatiji su već mogli kupiti štednjak industrijske izrade. U to vrijeme je zatvoren strop u kuhinji, koja je poprimila puno ljepši izgled. Umjesto zemljanog poda u kuhinje se stavljala opeka, pravokutna, veća kvadratna, ili višestrana, a neki *taracaju* pod betonskim pločicama s uzorcima u jednoj ili više boja.⁴⁶

Novina je ormar za stolno posuđe - *kredenc*, *kredenca*, koja je dvokrilna, zatvorena u donjem dijelu s ostakljenim krilima u gornjem. Kredenca ima secesijske odlike, kružne rešetkaste proboje na bočnim stranicama,⁴⁷

Kredenca (oko 1925.) iz kuće Babića, Donja Vrba. Ostavština Eve Babić.

Detalj staklenjaka iz kuće Mate Kaludera, Donja Bebrina

Nek se spominja i pamti, knjiga I, Slavonski Bod 1987., 119.

Majstor Pero Kolesarić umro je 1942. godine, a Stipo 1961. I drugi sin majstora Pere, Andrija, rođen 1926, bio je zidar.

³⁹ Kuća Filoševića, Vukotića, Kolesarića

⁴⁰ Kuća Matanovića 1941.

⁴¹ Kuća Bukvića-Ivića 1929; kuća Galovića-Antunića 1929.

⁴² Kuća Lačića 1937.

⁴³ Kuća Nikšića, Kolesarića, Gruića, Pavlovića

⁴⁴ *Tiskalovci* kbr. 272; Na kući Nikšića u Trnjanskim Kutima *Gredski kraj* kbr. 60 natpis je: ZADRUGA NIKŠIĆ IVAN I SINOVICI; na kući Matanovića u Vrhovini: ZADRUGA MATANOVIĆ 1941...., brojne su kuće s inicijalima vlasnika i godinom gradnje,

Štender, Novi Grad

ukrašavanje rombovima,⁴⁸ podjelu ostakljenih krila na više okana različite veličine, stavljanje kosih letvica preko stakala... Manji, visoki stol u kuhinji, zamijenio je prenosivu, okruglu nisku *trpezicu*, *sinicu* za kojom se jelo sjedeći na tronošcima. U upotrebi su i stolice bez naslona - *boklice* i niske klupice - *šamlice*. Kuhinjsko pokućstvo najčešće je u boji secesije - zeleno, ili je u plavoj boji.

Soba više nije zajednički prostor cijele obitelji, u kojem svi svakodnevno borave, rade i spavaju. Ona je *uparadita*, *naredita*, *sriktana*, u njoj se obitelj okuplja u posebnim prilikama - nedjeljom kada je blagdan većeg sveca, *kirvaj*, kada dođu gosti. Svečani izgled sobe naglašavali su snježno bijeli *šlingani*, *necani*, *eklovani* jastuci složeni u jedan ili dva reda na krevetima. Gornji red jastuka još su i nadigli - *narogili*. Hladni pod od nabijene zemlje u sobi, koji se često morao obnavljati - *muljati*, zamijenio je topliji drveni pod od dasaka - *pomost* ili pod od šesterostranih opeka.⁴⁹ Tavanske grede su zatvorene, strop i zidovi ožbukani - *omalterisani* i obijeljeni. Velike sobne peći građene od keramičkih pećnjaka - *petnjaka*, *kalića* i blata, s klupom za sjedenje. Peći koje su «gutale» cijele *gule*, panjeve i cjepanice drva, zamijenile su željezne *tučane peći* proizvedene u željezari Vareš. Teško, tamno hrastovo pokućstvo zamijenjeno je onim od lakšeg drveta, jelovine - *čamovine*, obojeno je žuto i ukrašeno motivima secesije. Seliti *žutu* sobicu bila je želja svake ondašnje udavače.

Novo pokućstvo je funkcionalnije, praktičnije i drugačije konstrukcije od pokućstva 19. stoljeća. Tanke letvice - *prečke*, najčešće po tri paralelne, povezuju noge stolova, stolica, klupa i pojačavaju njihovu stabilnost, daju mu čvrstoću, a ostavljaju dojam laganosti. Soba je namještena krevetima, jednokrlnim ormarima - *šifonjerima*, ormarom s ladicama - *ladičarom* s ostakljenim ormarićem - *stakljenjak*, *staklenac*, u kojima se ponosno pokazivalo ruho (otkano platno - *čisto*, *čtvorkovo*,

usnivano, *bore*, smotano u kratke bale - *trube* i prvenstveno marame). Tridesetih godina 20. stoljeća uz krevet je pridodan i noćni ormarić - *nakasl*. Pokućstvo je često izrađeno u kombinaciji jelovine i *jagnjedovog* drveta⁵⁰, koje se ističe svojom plemenitom, šarolikom teksturom, ili je dojam jagnjedovine postignut bojanjem. Ukrasi na vrhu stakljenjaka secesijskih su odlika: u duborezu isprepletana biljna ornamentika,⁵¹ našivena „secesijska ptica“ sova raširenih krila zvana *kruna* stakljenjaka.⁵² Isti stil određuju bočne rešetkaste stranice⁵³ (sl. 155) i efektna geometrijska crna dekoracija u drvu na žutoj podlozi⁵⁴ (sl. 154)... Klupe s rotirajućim naslonom na preklapanje i klasicističke masivnije klupe s trostranim naslonom - *kanapete*, zamijenile su laganije s uspravnim tanjim rešetkama i ukrasima biljne ornamentike (sl. 168, 169). Stolovi u sobama više nisu masivne hrastove *trpeze*, *sinije* s *križnicama*, koje pri dnu povezuju noge stola, već laganiji stolovi od čamovine. Teške barokne stolice s *ukopanim* kosim naslonima u trapezno sjedalo, kosim nogama i srcolikim probojima za prihvat, jednostavne klupe uz stol, zamijenit će četiri stolice vitkih, ravnih nogu i uspravnog rešetkastog naslona (sl. 163). Osim stolica koje su izrađivali domaći stolari - *tišljeri*, kupovane su i stolice od savijanog drveta, industrijske proizvodnje, koje na sjedalu imaju otisnutu secesijsku biljnu dekoraciju.

Zrcalo - ogledalo (oko 1912.) iz kuće Galovića - Matanovi, Sikirevci

kućnim brojem- numerom.

⁴⁵ Mata Baboselac, *Oj, Bebrino, alaj si na glasu*, Donja Bebrina 2002., 159.

⁴⁶ Kuća Bošnjakovića-Rugačića, Stari Perkovci

⁴⁷ U kući Babića, Donja Vrba kbr. 50

⁴⁸ U kući Ive Stanića, Klakar

⁴⁹ Kuća Ive Stanića u Klakaru

⁵⁰ Vrsta topole koja je rasla na osami

⁵¹ Stakljenjak u Garčinu kod Reze Vinkovića, nabavljen u Gornjoj Bebrini

⁵² Isto stilizirana sova raširenih krila česta je kruna ormara *šifonjera* i zidnih ogledala - *špigla* i u prethodnom stilskom razdoblju.

⁵³ Stakljenjak Ane Knežević, Vrpolje

Novi, tipično secesijski element pokućstva je, na tankim nogama visoki, vitki stalak za cvijeće - *štender*, ukrašen našivenim letvicama u rasporedu nove mode.⁵⁵ Na štendere se stavljaju lonci sa zelenim trajnicama, *asparagusi i šumice*, kojima su se uz svečanu nošnju kitile djevojke i mlade žene - *snaše*. Djevojke su *kitile pletenice* na glavi, a snaše svečane marame sa zlatovozom povezane poput kapica - *podvezala, šamije*. Zelenilom je bilo obavezno i kićenje na prsima ispod broša. Momci su kitili zelenilom šešire - *kape*.

Velika moda toga vremena je *plišani kanape - divan*, tapecirana počivaljka, sjedaljka i ležaljka visokog stražnjeg naslona, s valjkastim naslonima na krajevima, presvučena plišem sa secesijskim cvjetnim uzorcima - *mustrama*. Mogle su ga imati i *seljiti* samo najbogatije udavače. Pliš je najčešće bio u zelenoj boji, pa se tom divanu reklo i *zeleni kanape, zeleni divan*⁵⁶ (sl. 172). Njegovo je mjesto uvijek bilo u pročelju sobe. Nekoliko je tipova divana: s ugrađenim zrcalom na naslonu, s mesinganom šipkom duž gornjeg ruba naslona s koje vise rese, s tokarenom rešetkom iznad naslona. Pojedini su divani glomazniji, oblikom drvenih dijelova i ukrasa odaju još neostilsko razdoblje, a samo je *tapacirung* secesijskih uzoraka⁵⁷ (sl. 170). Od tridesetih godina bogatije djevojke sele i zrcalo s ormarićima ili samo sa stolićem - *ogledalo, psihu, spihu*. Ima ih s pravokutnim zrcalom (sl. 161),⁵⁸ pomičnim ovalnim (sl. 159),⁵⁹ s tri zrcala od kojih se dva krajnja, uža i nešto niža mogu zakrenuti tako da se može ogledati i straga.⁶⁰

Poboljšane su i higijenske navike. Stare drvene *škafove* i *kopana* korita, *karlice* za umivanje, zamijenili su limeni *lavori* i *bokali* smješteni u drvenom stoliću - *umivaoniku*, koji također često ima secesijske odlike. Umivaonik je našao mjesto u kuhinji ili u zatvorenom trijemu - *ganjku*.

Da novo, po mode pokućstvo nije bilo jeftino, saznajemo iz stihova:

*Mili tato prodaj konje vrane,
Pa mi kupi staklene ormanel!*

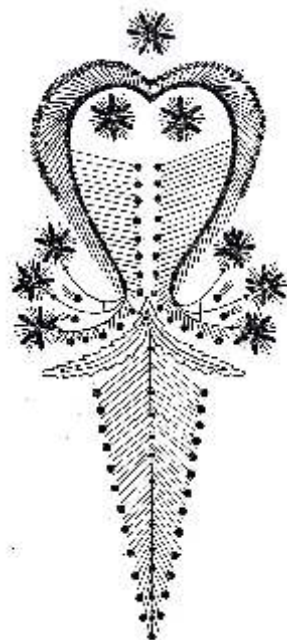
Sobe u kućama tog vremena osvijetljavaju petrolejske lampe, stajace⁶¹ i stropne, viseće porculanske lampe obješene na lancima - *kandela s jabukom* u kojoj je fitilj. Sjenilo - *globus* lampe je bijeli ili *maljani* raznobojnim cvijećem, sa svim karakteristikama secesije.⁶² Petrolejske lampe bolje su osvijetljavale prostor, pa se za njih reklo da „*svitle ko u Betlemu!*“

Za dugih zimskih noći pri njihovoj svjetlosti bilo je moguće raditi i najfinije ručne radove ne naprežući oči. Stajaca se lampa *selila* s djevojačkim ruhom, a držala ju je jedna od mladenkih *druga*. Ako lampu nije imala, da se ne zna, posudila je, jer lampu je u kolima kod selidbe mladenka morala imati.

U opremi kuće su i zidna zrcala, ogledala-*špiGLE, spihe, psihe*, zidni sat s utezima-*geviktima* i njihajućom *šetalicom*, obiteljske i svete slike u okvirima - *ramama*,⁶³ slika muzički automat.... Na zidu se mogla vidjeti i vješalica za ukrasni ručnik - *eškir*, koji je mlada snaša često mijenjala. Ručnici su pratili modu i na njima je najviše motiva nadahnutih secesijom: poruka *Dobro jutro* navezena za to doba tipično oblikovanim slovima (sl. 228),⁶⁴ stilizirane cvjetne grane u vazama secesijskih oblika i ukrasa (sl. 230),⁶⁵ paunovi,⁶⁶ leptiri....

I šivači stroj - *šivača mašina* postao je nezaobilazan dio djevojačkog miraza. S ostalim stvarima vozila se u posebnim kolima kod selidbe djevojačkog *ruva* u kuću mladoženje, tako da to cijelo selo vidi. Zauzimala je istaknuto mjesto u sobici mlade snaše. Šivači strojevi nastali u vrijeme secesije pokazuju da je taj umjetnički stil utjecao i na njihovo oblikovanje i ukrašavanje. Da se potakne prodaja šivaćih strojeva vodeća tvornica „Singer“ u selima organizira tečajeve krojenja i šivanja.

Viši standard prema prethodnom vremenu kada se jelo iz jedne zdjele, često i iz drvenog posuda s drvenim žlicama, pokazuje raznovrsno i brojno posuđe od stakla, keramike, porculana... U upotrebi su porculanske šalice, porculanski i keramički tanjuri, zdjele za juhu s poklopcem, posuđe za umake, veliki ovalni tanjuri za meso....

Motiv s leđa muškog prsluka

⁵⁴ Nizovi spojenih rombova, krevet, kuća Marije Šarčević, Sikirevci Gajeva kbr. 61

⁵⁵ U mnogim seoskim kućama cvijeće i danas stoji na štenderima, a stolar Davorin Korinčić iz Gornje Bebrine izrađuje štendere i prodaje ih u Slavonskom Brodu, jer su i u gradu opet došli u modu.

⁵⁶ Zeleni divan, Vrpolje, zbirka Tomislava Bašića

⁵⁷ Plišani divan iz Trnjanskih Kuta, smeđi s bijelim biljnim uzorcima, kuća Kolesarića, kbr. 18

⁵⁸ Zbirka Crljen, Podvinje

Na stolu je staklena ili porculanska posuda za sol - *solnjača*... Lončarske, keramičke *bukare* za vodu, vino, zamjenjuju stakleni *bokali*. Kupuju se stakleni *servizi* za vino i rakiju, tacne za kolače, tanjurići za kolače, obavezni su stakleni podnosi - *apseci*, zdjele na jednoj nozi za kolače i voće. Pribor za jelo - *beštek*, *escajg* je od alpake. Pomagala u kućanstvu: vaga, mlinac...također su secesijskih ukrasa.

Seljački svijet odlazi na putovanja, na zavjete u prošteništa: *Jud*,⁶⁷ Mariju Bistricu-*Bistru*, Voćin, Aljmaš, Ilaču..., liječiti se u banje: Lipik, Daruvar, *Brežnicu* kod Đakova,⁶⁸ Topusko, bosanske banje, vojnici služe rok u udaljenim mjestima prostranog K.u.K. Carstva. S putovanja se donose suveniri, uspomene za sjećanje, porculanski kipovi svetaca - *kipići*, križevi i križići, ljupke ukrasne figurice ptica i životinja, djece, djevojaka - *frajli*, lovaca, dimnjačara, vazice, kutijice, košarice, zdjelice, šalice ... koje se slažu po pokućstvu sobe, *sobice i kućara*, ukrašavaju prostor, a zovu ih *mirakule* (čudesa). U nekim kućama, ormari *ladičari*, *staklenjaci*, *psihe* bili su njima upravo pretrpani. Vazice, a i neke druge figurice, kupovane su u paru. Često je secesijsko oblikovanje i ukrašavanje mirakula.

U seoskim kućama moglo se naći tiskovina sa secesijskom opremom: školskih knjiga, „jeronimske literature“,⁶⁹ kalendara, gospodarskih listova, osobnih dokumenata, na zidovima uramljenih diploma za sudjelovanje na gospodarskim izložbama, diploma o položenom majstorskom ispitu, a u molitvenicima bake su čuvale nabožne sličice -*svete sličice*.... Sve je češće i fotografiranje, a fotografski kartoni toga vremena nose tiskanu - *štampanu* ili u reljefu otisnutu -*presanu* secesijsku dekoraciju: stilizirane vitice, geometriziranu biljnu ornamentiku, geometrijske motive u novom rasporedu... U ateljeima se osoba fotografirala stojeći uz bijeli štender ili secesijski stolić s vazom secesijskih odlika, a pozadina na zidu bila je tkanina uzorkovana secesijskim *mustrama*...

Utjecaj secesije vidljiv je i na seoskim grobljima, u oblikovanju kamenih nadgrobnih spomenika, željeznih ograda i stupova ograda oko grobova. Grobljanski križevi od lijevanog željeza, kao i željezni križevi krajputaši pokazuju također odlike secesije.

Nošnje, posoblje, češljanje, nakit

U odjeći se sve više prihvaćaju građanski elemenati koji se prilagođavaju "seoskoj modi". Umjesto *rubina i oplećaka od tkanja* - domaćeg otkanog platna, nose se suknje i bluže građanskog kroja, „varoškog“ još i više, šivane od industrijskih tkanina, svile, pliša, samta... Kao što je odjeća građanki pretrpana čipkama, naborima - *faltama*, *pliseima*, *garnirima*, *guveririma*, vrpcama - *plantikama*, *bortnama*, sjajnim titrankama - *pulicama*, *perlicama* - *derdanćima*, dugmetima - *pučetima*... ista je i odjeća seoskog stanovništva koje ju nastoji oponašati. Prije svega to je plisirana ženska bluza povišenog ovratnika s čipkama, visoko i tijesno priljubljenog uz vrat. Bluzu ukrašavaju nabrane čipke preko ramena kao *šulterkragne gospoja*, a i famozna S linija, istaknute grudi, ravan stomak i naglašena stražnjica, moda toga vremena koja se propisuje građankama, dijelom se očitava i u spremanju šokačkih djevojaka i mladih snaša, jer i njihovo pravilo je: *Samo robu sa trbuva zgruvaj!*

Na nošnji se sve više primjenjuje zlatovez, što je potpuno u skladu sa secesijskim blještavilom i primjenom zlatne boje na secesijskom tekstilu, slikarstvu, arhitekturi...

Muška se nošnja mijenjala brže od ženske. Pod utjecajem gospode hlače i kaputi građanskog kroja potiskuju nošnju od platna - *gaće i rubinu*. Nose se odijela - *ancugovi*, *anjcugovi*, ali je košulja - *rubina* još dugo bila šokačka s ukrasom na prsima. Imućniji i viđeniji ljudi ne nose više *štrikane reklje*, *gunjce*, već crne kapute s ovratnicima od pliša, krzna. Stoga su ih zvali *kaputaši*. S *dikom spremitom po mode* djevojke su se pjesmom hvalile:

⁵⁹ Vl. Zlatko Perman i Ljerka Krajač, Dubočac; Marija Lačić, Donja Vrba.

⁶⁰ Babina Greda, vl. Kata Matić

⁶¹ Porculanske, u kombinaciji porculana i metala, stakla i metala, ili su samo metalne.

⁶² Secesijski je i *štel lampe* - metalni dijelovi lampe, košarica za *jabuku*, držači okvira za *globus*, lanci, kugla kojom se regulira visina lampe.

⁶³ Karakteristični su okviri zaobljene gornje stranice, a bočnih stranica stanjenih u gornjem dijelu.

⁶⁴ Babina Greda, vl. Kaja Mišković

⁶⁵ Babina Greda, vl. Marija Knežević

⁶⁶ Zadubravlje, vl. Katica Hošnjak

*U mene su na gumu rukavi,
A u dike ancug dunkl plavi!*

Novo motive - *mustre* nadahnute secesijom, posebno unose obrtnici na svoje proizvode. Majstori krojači - *šnajderi* raznobojnom svilom vezu srca i cvjetne uzorke na crne muške prsluke - *frosluke* i hlače, a kabaničari - *abadžije* našivaju gajtanima na duge kapute - *kabanice, gunjce, aljine*. Ipak ne možemo zanemariti činjenicu da je secesija dijelom preuzimala i stilizirala motive narodne umjetnosti. Osobito vrijedna i skupa bila je *srmena kabanica* ukrašena blještavim srmenim gajtanima. Na leđima kabanice, prednjicama i rukavima, dominira uzorak velike secesijski stilizirane lukovice (sl. 220).

Djevojke iz Gornje Bebrine, *dukati* našiveni po novoj modi, oko 1921.

Uzorci - *mustre* vezova za ručnike, stolnjake, ponjave, jastučnice, pa i nošnje preuzimaju se i iz modnih žurnala, uče u školi na satovima ručnog rada, kopiraju iz gospodskih kuća, a najviše ih nameću *fodrukeraji, predrisaone, predcrtaone* koje postaju novi obrt. Pojedini motivi upravo su dominantni, razmahom boja veličanstvena, egzotična i tajanstvena „secesijska ptica“, plavo-zeleno-zlatni paun. Njegove boje i ornamentika, gotovo su „klimtowska secesija“. ⁷⁰ Secesijska stilizacija ruža ⁷¹ i drugih cvjetova u modi je sve do kraja pedesetih godina 20. stoljeća. U fodrukerajima nastaju i zidnjaci, platnene plave slike, koje je trebalo strpljivo vesti - *krpati*. Navezeni zidnjaci kraslili su zidove kuhinje iznad štednjaka, stola i umivaonika. Vezene su *garniture*, koje sačinjavaju tri ili četiri vezena zidnjaka - *kuvarice*, navezene koncem u istoj boji, s istim cvjetnim ili geometrijskim okvirom slika. Inspiracija secesijom vidljiva je u pojedinim elementima veza, najviše u cvjetnim, ili geometrijskim dodacima kuhinjskim i drugim scenama. ⁷² Cijene se bijeli vezovi *šlinga, toledo* i *necovi*. U inventar tekstilnog ruha ulaze podmetači, prostirke - *salvetice, miljeta* i *tabletići*. ⁷³ Secesijski je raspored biljnih motiva u kombinaciji s geometrijskim. Biljni se ornamenti smještaju u kvadratna i pravokutna polja, koja odvajaju sitniji geometrijski ornamenti u nizovima, među kojima su na prvom mjestu rombovi i pravokutnici trokutastih završetaka (sl. 224). ⁷⁴ Secesijska vrpčasta ornamentika našla primjenu u vezu. ⁷⁵ Kao i u arhitekturi bezbroj je varijacija ovog motiva. U modi je vez po tilu, *štikanje s mašinicom* s tankom vunom - *vunicom*, u mnoštvu nijansi boja žestokog kolorita. Secesijsko ukrašavanje prepoznajemo u crnim staklenim perlicama bogato ukrašenih svileni-atlasnih, vatiranih kaputića - *vezikla, ćurčića*. I posve mali detalji na odjeći, kao dugmeta, kopče - *šnale* bili su s odlikama secesije.

Jedna nova čipka, „sunčana“, zvana u brodskom kraju *motivi*, našla je veliku primjenu na posoblju i svečanoj odjeći mladog svijeta. Reklamiraju je bečki modni časopisi, a seoske žene vidale su je na secesijskim promenadnim i balskim haljinama građanki. Čipka motivi radi se običnom šivaćom iglom na malim drvenim okvirima, kružnim, duguljastim, srcolikim, kvadratnim i *ušlingava* na nošnju ili se oko nje radi kukičana čipka i našiva na rubove platnenih bluza - *oplećaka*, rubina ili posoblja: *peškira, ponjava, stolnjaka*... ⁷⁶

Po mode *devojke* ponekad umjesto tradicionalne od pramenova kose sitno spletene *pletence* koja je okićena cvijećem i zlatnicima dičila šokačke djevojke, češljanjem nastoje oponašati građanke - *gospoje*. Kosu poprskanu zašeceranom vodom, uvijaju zagrijanim kovrčalom - *brenajzlom brenuju* i oblikuju guste nabore. U Gundincima, Babinoj Gredi, Slavonskom Šamcu i Kruševici brenovana, nakovrčana kosa nad čelom - *brenovana kuštra, šubarica*, postupno je potisnula stariji način češljanja s razdjeljkom i *pričešljanom* kosom po čelu. Brenovanje je prokomentirano pjesmom u kolu:

*Otkad nose brenovane kose,
Ifrizure, nestaje kulture!*

⁶⁷ Maria Gyud (Marija Đid) marijansko prošteništa kod Šikloša u južnoj Mađarskoj.

⁶⁸ Službeni naziv mjesta je Đakovačka Breznica.

⁶⁹ Izdanja „Hrvatskog književnog društva Sv. Jeronima“, Zagreb

U Starim Perkovcima, Vrpolju, Čajkovcima, Strizivojni... jedna nova frizura zamijenila je bidermajerski po čelu zaglađenu - *zalizanu kosu*. Češljanjem visoko nadignuta kosa nad čelom nazvana je „beča“, jer je vjerojatno nastala pod utjecajem pomodne bečke frizure. O tome se pjevalo:

*Mene mama počešljala beča,
Malo beča, da sam loli veća!*

Od modnog pribora Šokice će od gospoja preuzeti gotovo sve osim šešira i suncobrana. *Modirat* će se s bijelim, od pamuka pletenim rukavicama bez prstiju, koje su mogle biti duge i do lakata, torbicama s upletenim raznobojnim staklenim perlicama, lepezama od nojevog perja, ukrasiti kosu češljem ili ukosnicama od kosti, kornjačevine.... Nezaobilazan modni detalj momcima, postaje lanac za džepni sat. Seoski mladi svijet nosi modnu obuću: visoke cipele s petom - *štifletne*, često u kombinaciji svijetle i tamne kože, cipele na cugove s gumom sa strane, tijesne *šimi lakovane cipele*...

Od dvadesetih godina prošlog stoljeća kićenje zlatnicima -*dukatima*, najmilijim i najcjenjenijim nakitom Šokica, također je u secesijskom rasporedu. Dukate nose pod vratom i na prsima na tri spuštene vrpce lepezasto raširene. Time je najpoznatijem simbolu secesije dana vrijednost zlata, *pozlatio se*, rekao bi seljački svijet.

Pomama za modom osiromašila je mnoge seoske kuće jer sve su se cure morale *gizdat, nagizdane pokazat*. O tome govore i stihovi:

*Lister suknja, crnog pliša reklja,
Kupi mamo, ma kruva ne pekla!*

*Cura nosi šimi cipelice,
U avlije nema ni kravice!*

Izreka kaže: *Na trbuvu pendžera nema!* Što se u kojoj kući jede, to se ne vidi, al *nagizdana cura svakom za oko zapne, nagizdana cura ima bolju prođu!* Bolje će se udati.

Iako su se 20-ih godina prošlog stoljeća pojavili novi pravci u umjetnosti, art deco⁷⁷ i moderna,⁷⁸ selo je još dugo živjelo u duhu secesije. Odjeci secesije prisutni su sve do 40-ih godina i kasnije, a prisutan je i art deco. I dok secesija kasni u seoskoj sredini, art deco se pojavio gotovo istovremeno kada i u gradu.

Secesija je prožela i utjecala na cjelokupnu tradicijsku kulturu, ponekad skromno tek u naznakama, secesija ju je tek nadahnula, a nekada upravo raskošno obogatila. U nekim primjerima nema razlike između građanske i ruralne secesije. Ima šokačkih kuća na kojima je u svakoj pojedinosti prisutno secesijsko oblikovanje. No seoski svijet vičan raznolikom i maštovitom rukotvorstvu nije samo pasivno preuzimao secesijske oblike i motive, već ih je i sam kreirao u duhu secesije, što nije slučaj u građanskoj sredini. Nebrojeno je takvih primjera u drvorezbarstvu, tekstilnom rukotvorstvu. Seoski majstori: zidari, stolar i -*tišljeri*, krojači - *šnajderi* ... pratili su sve novosti u svom *fabu* i prilagođavali tradicionalnom duhu sredine u kojoj su stvarali.

Sklad i ljepota, dekorativnost, šarolikost i kićenost secesije, primjena biljne ornamentike na do tada nezamislivim predmetima i mjestima, jedan je od razloga njenog dugog trajanja u selima broskog Posavlja. Fascinantna secesija je potpuno odgovarala mentalitetu, životnom stilu Šokadije, koja je često u pretjeranoj kićenosti, gizdi, šarenilu i blještavilu, ali i skladnoj ljepoti iskazivala svoj ponos i bogatstvo. Mladi svijet je posebno bio oduševljen novim, *novotarijama*. Izreka: „*Daj po mode, pa makar dopodne!*“, najbolje ocrtava to stanje duha. Želja za nadmetanjem - *nadmitanjem*, ne dati pred sebe, čije je što ljepše, bogatije, *po mode*... od kuće do odjeće, taj prkos i inat, iskazan je i u rečenici, tako često u Šokaca izgovaranoj: „*Ta ge bi oni bili ko mi!*“ i ispjevan:

ODJEK SECESIJE I ART DECOA U MATERIJALNOJ KULTURI SELA BRODSKE POSAVINE

Odjeci stilskih razdoblja u naše su krajeve, uglavnom, dopirali iz glavnih središta dvojne Monarhije, Beča i Budimpešte, prvo u veće gradove, dok se napokon nisu udomačili i u malim gradskim sredinama da bi naposljetku dospjeli i na selo.

Utjecaj stilskih mijena tijekom razvoja povijesnih umjetničkih stilova i ranije je doticao naše krajeve smještene na rubu carstva s redovitim zakašnjenjem što je pak utjecalo na retardaciju stilskih odlika, ali i stvaranje prepoznatljivih lokalnih varijanti stila.¹

Pozicija Broda na Savi, današnjeg Slavonskog Broda, bila je gotovo do kraja 19. stoljeća usko vezana uz vojnu upravu i njezine propise² u kojima nije bilo previše mjesta za ostvarenje umjetničkih vizija koje su svoj bum doživjele tek krajem 19. stoljeća. Ukidanjem Vojne granice započinje procvat u arhitekturi grada Broda koji je nakon skoro dva stoljeća vojne unificiranosti i gotovo u potpunosti ruralnog arhitektonskog nasljeđa, napokon, u razdoblju kasnog historicizma³ pokušao nadomjestiti propušteno.

Do početka 20. stoljeća u nekoliko glavnih ulica brodske urbane jezgre sagrađene su brojne prizemnice i jednokatnice s pročeljima ukrašenim najrazličitijim dekorativnim elementima. Posebnost brodske historicizma specifično su oblikovana pročelja zgrada kojima snažno dominira rustika, a od ukrasa se naročito ističu stupovi i naglašeni maskeroni.⁴ Ta se historicistička, monumentalna tradicija uglavnom provlači sve do kraja Prvog svjetskog rata. Novi umjetnički stil, secesija,⁵ u arhitekturi Broda započinje procvat u prvim godinama 20. stoljeća, a nakon završetka Prvog svjetskog rata svojom stilizacijom postupno prelazi u art deco⁶ koji je prethodnica nekolicini izvrsnih primjera arhitekture moderne.⁷

Brodska secesijska arhitektura uglavnom se javlja kao interpolacija između raskošne historicističke, skromne barokne i specifične ruralne arhitekture.⁸ Zanimljivo je da se unutar historicističkih zdanja javljaju secesijske intervencije, najčešće u obliku kovanih željeznih ograda balkona, prozora, nadstrešnica i dvorišnih ograda. U povijesnoj jezgri grada secesijske kuće podignute su u trima uzdužnim ulicama, a izuzetak su tri secesijske katnice u nizu koje su sagrađene u poprečnoj Zajčevoj ulici. U ovom je dijelu grada do danas sačuvano dvadesetak secesijskih katnica i prizemnica.

Najreprezentativnije jednokatnice stambeno-poslovne namjene sagrađene su u sjevernoj rubnoj ulici brodske povijesne jezgre. Osim visine, namjene i secesijskih stilskih odlika ovim su kućama zajednički i pojedini

¹ Ova bi se pojava mogla okarakterizirati kao periferijska. Ljubo Karaman, *O djelovanju domaće i sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva*, Zagreb, 1963., 7

² Josip Kljaić, *Brodska tvrđava*, Slavonski Brod, 1998., 79.: Vojska je skinula zabranu gradnje na esplanadnom prostoru tvrđave tek nakon ukidanja Vojne granice 1873. Uz specijalne dozvole vojnih vlasti 1873. Brođanima je omogućena gradnja jednokatne školske zgrade (bivša gimnazija - danas Fakultet strojarstva). Odmah poslije toga je i Brod, grad drvenih prizemnica, počeo mijenjati svoj izgled.

³ Historicizam je zajednički naziv za umjetničko stvaralaštvo druge polovice 19. stoljeća kojeg karakterizira interpretacija umjetničkih odlika velikih stilova prošlosti u svim vidovima likovne umjetnosti od arhitekture i primijenjenih umjetnosti do slikarstva i skulpture.

⁴ Grgur Marko Ivanković, *Historicistička arhitektura u Slavoniji*, Historicizam u Hrvatskoj, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2000., 190

⁵ Secesija je naziv za umjetnički stil nastao pred sam kraj 19. stoljeća, a odlikuje ga životnost, sloboda i nesputanost. Naziv secesija karakterističan je za cijelo područje Austro-Ugarske Monarhije gdje se javlja u jezičnim varijacijama Secession, Szeciesio, Secesija, Secesa ..., a nastao je uslijed stvarnog odvajanja skupine mladih umjetnika koji su prekinuli historicistički način rada imitiranjem starih stilskih predložaka.

⁶ Art deco je naziv za stilsko razdoblje nastalo nakon secesije, a odlikuje ga redukcija u oblikovanju dekorativnih elemenata. Ime je nastalo derivacijom naziva izložbe Exposition des Arts Décoratifs et Industriels Modernes održane u Parizu 1925. godine. The Encyclopedia of Art Deco, London, 1988., 6

⁷ Pod pojmom moderna arhitektura podrazumijevamo arhitekturu nastalu u razdoblju između dva svjetska rata, a koju odlikuju funkcionalizam u organizaciji unutrašnjeg prostora i čistoća zidnih ploha, te gotovo potpun odsutnost dekoracije.

elementi raščlambe zidne površine pročelja. Pročelja svih triju kuća komponirana su tako da sadrže, osim velikih izloga u prizemlju, trostrane erkere na prvom katu, a dvije imaju i balkone - *lođe*.⁹

Na žalost u višekratnom bombardiranju grada Slavenskog Broda u Drugom svjetskom ratu¹⁰ porušen je velik broj kuća od kojih su mnoge bile zanimljivi primjeri arhitekture historicizma, secesije i art decoa.¹¹

Ovakva stilaska raznolikost i raskoš motiva brodske gradske arhitekture postupno je u prestiliziranom, a ponegdje i retardiranom obliku prenesena na pročelja tipskih seoskih kuća u brojnim selima brodske Posavine. Prenošnje stilskih odlika na pročelja seoskih kuća i pomak oblikovanja pročelja od decentnih tradicionalnih dekorativnih motiva k stiliziranom dekoru nastalom po uzoru na građanske kuće u načelu nije donio, osim u iznimnim slučajevima, vrhunska ostvarenja seoskog secesijskog ili drugog umjetničkog izričaja.

Svakako je, pri tome, zanimljiv i značajan utjecaj građanske mode koju su prvo putem modnih detalja odjeće, krojeva, materijala, pa uporabnih i naposljetku ukrasnih predmeta u svoje seoske kuće donosili bogatiji stanovnici sela koji su s vremenom za izgradnju svojih kuća vjerojatno angažirali i pojedine gradske zidarske majstore, a oni su sukladno svojoj vičnosti prenosili stilске odlike u mjesta gdje su bili angažirani.

Ostali siromašniji suseljani prilikom izgradnje svojih skromnijih domova ili prilikom obnove starih kuća nastojali su, sukladno znanju, viziji i spretnosti, pročeljima svojih kuća dodati modni detalj nalik onima na "boljim" kućama u selu. Ta se tradicija ukrašavanja dekorativnim elementima s naznakama određenog stila ponegdje protegnula i više od desetljeća nakon formalnog završetka trajanja određenog stilskog razdoblja.¹²

Nepotpuno razumijevanje radnog zadatka, nepoznavanje odlika stila i priučenost zidara u ugradnji gotovih tipskih dekorativnih stilskih elementima, ponegdje je bila dovedena do apsurdna jer na pojedinim seoskim kućama nailazimo i na naopako ugrađene girlande.

Raspon dekorativnih stiliziranih motiva secesije i art decoa na pročeljima seoskih kuća brodske kraja nije velik. Dominantno mjesto zauzimaju tri okomite vrpce koje se spuštaju iz kružnice, kićanke u podnožju doprozornika, te za ovaj kraj specifični motivi stiliziranih "kravata" koje se osim na pročeljima kuća javljaju i kao čest i dominantan motiv na vratnicama velikih kolnih pješačkih kućnih ulaza.

Posebnost brodske Posavine, koja je do sada bila neuočena i neprepoznata, su iznimno bogato dekorirana pročelja gospodarskih zgrada na kojima se igrom boja ili ritmom izmjene opeka postiže art decoovski štih. Zanimljivo je pri tome da su brojni štagljevi i štale za konje i krave bili sagrađeni bez vremenske distance u odnosu na službeni nastanak art deco stila. No, ta se tradicija toliko udomačila da uporaba dekorativnih elemenata ovog razdoblja nije prestala sve do 1970-ih godina. To je ujedno bilo zadnje zlatno doba izgradnje gospodarskih zgrada u individualnim seoskim domaćinstvima, jer danas smo suočeni s činjenicom rapidnog izumiranja seoskog stanovništva. Nestaju mala obiteljska gospodarstva. U štagljevima više nema sijena, u štalama više nema krava, bikova, volova i konja, u svinjcima i okolcima gotovo da i nema svinja. Ne trebaju više čardaci ni ambari, a tek malo peradi što čeprka po dvorištu podsjeća da postoji seosko imanje.

Preostalo sačuvano bogatstvo seoske tradicijske arhitekture u novije vrijeme dobiva novu funkciju. Seoske kuće postaju vikendice građana željnih čistoga zraka i spokoja u miru seoskog ugođaja. Obnavljaju se, manje ili više uspješno, pročelja, ganjci, gospodarske zgrade. Mijenja se način života.

I na kraju, obnova života i seoske arhitekture i prikupljanje drugih vidova tradicijske materijalne kulture, starih uporabnih predmeta zaboravljenih namjena, opet dolazi iz grada i gradova. Gradova pod čijim je utjecajem za nepuno stoljeće, slijedeći modernitete, malo po malo u potpunosti nestala tradicijska duhovna -

⁸ Grgur Marko Ivanković, *Secesija u Slavenskom Brodu*, Zbornik radova / Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem Secesija u Hrvatskoj, Osijek, 22.-24. listopada 1997. Zagreb; Osijek. HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, 1999.

⁹ Grgur Marko Ivanković, *Secesijska arhitektura u Slavoniji i sjevernoj Hrvatskoj*, Secesija u Hrvatskoj, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2003., 55 - 56

¹⁰ Stribor Uzelac-Schwendemann, *Glavni gradski trg u Slavenskom Brodu*, Slavonski Brod, 2005., 9: Drugi svjetski rat gotovo je potpuno unakazio trg. U tridesetak avionskih bombardiranja grada nestala je ... Poslijeratnom izgradnjom upražnjena mjesta trga popunjavaju se bezvrijednom arhitekturom potpuno različitom od one s kraja 19. stoljeća ...

¹¹ Dio preostalih sačuvanih stilskih pročelja stradao je i tijekom višegodišnjih napada velikosrpskih snaga teškim topništvom od 1991. godine.

¹² Ljubo Karaman, *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti brvatskih krajeva*, Zagreb, 1963. 7: U periferijskoj sredini duboko

ZAŠTITA RURALNOG GRADITELJSTVA

Unazad nekoliko desetljeća, ruralne aglomeracije zahvatio je proces ubrzanog raslojavanja i nestajanja. Zbog sveprisutne urbanizacije, danas je sve teže naći autentičan i sačuvan seoski ambijent koji nije izmijenjen novim urbanim načinom života i rada na selu. Promjenom u načinu obrade tla, uvođenjem nove tehnologije uporabom poljoprivrednih strojeva, postupak okrupnjivanja zemljišta, industrijalizacija poljoprivrednih i stočarskih proizvoda, retrogradni su procesi koji su u bitnoj mjeri promijenili izvornu strukturu ruralnih naselja. Ove promjene negativno su utjecale na povijesnu sliku sela, na njegovu povijesnu matricu, oblik i veličinu parcela, građevnu strukturu povijesnih građevina, kako onih namijenjenih za stanovanje, tako i onih gospodarske namjene. Novi uvjeti poluurbanog ili urbanog načina života trajno su promijenili sliku seoskih naselja i njihov odnos prema krajoliku. Unutar sela sve je više novih objekata, koji sličje prigradskim stambenim jedinicama, izrađenih od novih materijala, koje svojim volumenom i oblikovanjem, dispozicijom u prostoru parcele, djeluju dominantno i agresivno, vrlo rijetko korenspondiraju sa starijim građevinama urbanističkoj matrici. Ove kuće djeluju kao dio cjeline, ali su kao jedinke bezvrijedne. Zaštita ruralnih prostornih vrijednosti može se realno kretati u tri pravca: u pravcu zaštite postojećih cjelina i ambijenata, zaštite pojedinačnih vrijednih građevina ruralnog graditeljstva i stvaranje novih naselja.¹

Zaštita postojećih ruralnih cjelina i ambijenata, u konzervatorskom pogledu, usmjerena je na čuvanje strukture naselja, prije svega, njegovih izvornih prostornih odnosa. Ovaj postupak propisuje konzervatorska struka kroz posebne uvjete i režime zaštite, u okviru konzervatorskih podloga koje se propisuju za urbanističke planove višeg i nižeg reda. Donošenje prostornih planova jedinica lokalne samouprave, važan je postupak unapređivanja i zaštite materijalnih i prirodnih resursa neke mikrocjeline, njezinih vrijednosti i posebnosti. U pogledu ruralnog graditeljstva, zaštita kroz prostorno planiranje uvjetovana je nizom činitelja i preduvjeta koji su karakteristični i sebi svojstveni za određenu regiju. Pred izrađivače prostorno-planske dokumentacije uvijek se postavlja problem usklađivanja vizije gospodarskog rasta ruralnih naselja (intervencije u infrastrukturi, izgradnja gospodarskih objekata) s metodama zaštite koje pred njih postavlja konzervatorska struka. Na temelju valorizacije vrijednih ruralnih cjelina i njezine arhitekture, režim zaštite propisuje detaljne uvjete koji su usmjereni na očuvanje povijesne parcelacije, visinskih i tlocrtnih gabarita, oblikovanje stambenih i gospodarskih građevina uz određeno čuvanje tradicionalnih vrijednosti. S obzirom na retrogradne čimbenike, najdelikatnije je određivanje sadržaja za takvu ruralnu cjelinu, ako nisu gospodarski utemeljene. Ako su povijesne vrijednosti ruralne cjeline i njezine arhitekture toliko sačuvane da omogućuje stvaranje uvjeta za njihovo realno opravdanje i kvalitetan život stanovnika, takve seoske cjeline registriraju se kao zaštićene etnozone (etno sela) u kojima se stanovnici bave seoskim turizmom i sličnim djelatnostima. U našoj zemlji, osim sela Krapja i Čigoča u donjoj Posavini, malo je primjera funkcioniranja i oživotorenja takvih modela očuvanja tradicijskih vrijednosti ruralnih cjelina.² Nedavno je pokrenuta inicijativa očuvanja tradicijske arhitekture vinskih podruma u Baranji i sela Kopačevo unutar zaštićenog parka prirode Kopački rit. Unutar takvih zaštićenih ruralnih cjelina u cijelosti je izvedeno prestrukturiranje ruralne arhitekture i strogo je kontroliran rast novih jedinica.

Zaštitu pojedinačnih vrijednih građevina ruralnog graditeljstva provode konzervatori-etnolozi i drugi stručnjaci konzervatorske stuke: arhitekti, povjesničari umjetnosti i drugi. Ovakva zaštita teoretski je najčišća i bez nedoumica. U postupku zaštite, od ranije su poznate mjere i metode kojima se ona provodi, a to su: održavanje, konzerviranje, restauriranje, rekonstrukcija do faksimila, fasadizam i interpolacija s jasnim naznakama granica koje dijele dopuštenu od nedopuštene intervencije.³ U postupku očuvanja povijesnih građevina ruralnog

¹ Ivo Maroević, *Sadašnjost baštine*, Zagreb, 1986., 339

² Ivo Maroević, *Koncept održivog razvitka u zaštiti kulturne baštine*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 26/27. (2000-2001.), 18

³ Tomislav Marasović, *Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu*, 1985. Sveučilište u Splitu, Društvo konzervatora Hrvatske, Arhitektonski fakultet u Zagrebu, Split, 121-169

graditeljstva, prvi korak koji provodi konzervatorska struka je postupak preventivne zaštite ili registracije vrijednih pojedinačnih građevina i sklopova ruralne arhitekture, na temelju valorizacije i detaljnog snimanja. Uvrštavanjem takvih objekata u Registar zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske prvi je korak k očuvanju i zaštiti vrijednih tradicijskih građevina. Krajnji cilj je revitalizacija ruralne tradicijske arhitekture koja je, zbog urbanizacije sela, sve manje prisutna u našim selima. Sljedeći postupak je izrada odgovarajuće konzervatorske dokumentacije koja je, uz Rješenje o registraciji, nezaobilazan dokument. Konzervatorska dokumentacija (podloge i elaborati) sastoji se od detaljnog snimanja arhitektonskog sklopa građevine, sondiranja građevne strukture, valorizacije na temelju koje se određuje stupanj degradacije izvornog arhitektonskog sklopa. I na kraju, kao najvažnije, ova vrsta dokumentacije propisuje konzervatorske smjernice za pravilnu obnovu i revitalizaciju pojedinačno vrijednih građevina ili cjeline.

Danas smo svjedoci ubrzanog propadanja i nestajanja stambenih i gospodarskih objekata ruralne arhitekture u našim selima - njihovih karakterističnih konstrukcija, izvornog oblikovanja i dekorativnih detalja pročelja, detalja ograda izrađenih od kovanog željeza, dekorativnih detalja izrađenih od drveta koji, osim povijesne vrijednosti, posjeduju i izrazitu estetsko-umjetničku vrijednost. Sačuvani detalji arhitektonske plastike pročelja seoskih kuća, ukrasni detalji na vanjskoj stolariji, na drvenim vratnicama kolnih veža, često su vrijedni i ekspresivni do te mjere da ih je potrebno zasebno dokumentirati i snimiti, nezavisno od cjeline arhitektonskog sklopa. Ovi dekorativni detalji preuzeti su od strane lokalnih majstora i obrtničkih radionica iz pojedinih stilskih razdoblja (historicism, secesija, art deco). Često su ti detalji pojednostavljeni i do neke mjere preoblikovani u odnosu na izvorni dekorativni element stilske razdoblja, što ne umanjuje izvornu kompoziciju zidnog platna seoske kuće niti njezinu estetsku vrijednost. Razrada kompozicije zidnog platna i bogatstvo dekorativnih detalja, govore o znanju i vještini nekog lokalnog majstora ili radionice, odnosno materijalnom statusu investitora. Pokušaj imitiranja detalja pojedinih stilskih razdoblja težnja je lokalnih majstora da se ide u korak s oblikovanjem arhitekture urbanih sredina i duhom vremena u kojem su živjeli i radili. Ovakva istraživanja provode se na vrijednim građevinama ruralnog graditeljstva koje zadržavaju svoju izvornu namjenu, bez pritiska koji nastaju usklađivanjem namjene i strukture povijesne građevine.

Koncept održivog razvitka ili održive namjene trebao bi biti korektiv koji bi u praksi, izradom pojedinačne studije o utjecaju namjene na spomenička svojstva povijesne građevine, doveo do jasnog određivanja raspona mogućih namjena u okvirima pokazanog interesa korisnika i globalnih pokazatelja utvrđenih na razini cjeline kojoj dotična građevina pripada. Financiranje obnove zaštićenih građevina ruralnog graditeljstva ili cjelina moguća je jedino uz sudjelovanje šire društvene zajednice, počevši od zainteresiranog vlasnika, sredstava jedinica lokalne samouprave, institucija koje se bave promicanjem turističkom djelatnosti, sve do razine resornih Ministarstava. Kako je već navedeno, revitalizacija pojedinačno zaštićenih građevina tradicijske ruralne arhitekture moguća je jedino na temelju odgovarajuće konzervatorske dokumentacije koja propisuje smjernice za obnovu zaštićene građevine tradicijske arhitekture. Na temelju takve dokumentacije, koja je svojevrsni dosije zaštićene povijesne građevine, izrađuje se odgovarajući Izvedbeni projekt obnove s troškovnikom građevinskih radova i izvedbenim detaljima za rekonstrukciju i obnovu dekorativnih detalja pročelja, ili primjerice detalja povijesne stolarije. U sklopu obnove koriste se isključivo povijesni materijali (opeka, kamen, drvo, zemlja, vapnena žbuka, prirodni pigmenti vapnenih boja). Obnova takve građevine izvodi se na tradicionalni način starim tehnikama pripreme vapnene žbuke, načina žbukanja i zidanja, obrade materijala (klesanje kamena i obrade drveta), poštivanja povijesnih drvenih konstrukcija (drvene konstrukcije krovništva, drvenog grednika, izrada stolarije i sl.). Građevinski radovi na obnovi povijesno vrijednih ruralnih građevina ili cjelina trebaju se izvoditi uz stalan konzervatorski i građevinski nadzor kako bi se izbjegla nekontrolirana i "ad hoc" obnova s neprimjerenim materijalima. Treći pravac u zaštiti pojedinačnih objekata i struktura tradicijske arhitekture je stvaranje novih naselja ili mikrolokacija na koje se premiještaju vrijedne građevine ruralne arhitekture s nekog ugroženog područja.

Danas, zbog sve većeg pritiska izgradnje novih stambenih objekata i urbanizacije sela, prijete opasnosti od trajnog uništenja i degradacije starih i autohtonih objekata. Iz preventivnih razloga, pojedine ugrožene i vrijedne ruralne građevine, stambene i gospodarske namjene, premiještaju se na drugu primjerenu lokaciju. To su, prostorno gledajući, mikro cjeline uglavnom rekreativnog sadržaja. Izmještanjem takvih građevina mogu nastati tzv. vikend-naselja, pojedinačne lokacije s obnovljenim autohtonim tradicijskim građevinama, stari mlinovi i drugo, a sve u cilju bavljenja turističkom djelatnošću. Određivanje lokacije struktura tradicijskog ruralnog graditeljstva, stvar je odluke i uvjeta urbanista i planera krajobraznog krajolika. Takve lokacije najčešće se nalaze pored rijeka, potoka ili u vinogradima u brdima.

JUST STOP AND LOOK !

The Secession and Art Deco in the traditional culture of the Brodsko Posavlje region

During the last decades of the 19th century and the first decades of the 20th century, the villages in Slavonia flourished, especially the ones in the area of the former Military Province; they flourished both economically and socially, which was noticeable in all segments of traditional culture, notably in architecture, including the changes in the interior design of houses, in clothing, embroidery, jewellery...

There was in these villages a class of wealthier families, land-owners, who wanted to embrace a more comfortable and more humane housing style so they had their homes arranged in a new way which offered more space, needed to suit their position and status, with façades to represent the wealth of the master of the house. These men of property wanted the standards found in the houses of town people and the houses of the gentlefolk living in the country: merchants, craftsmen, teachers... Others followed their suit, within their resources, but sometimes also beyond their limits.

These spacious houses in the new fashion had façades adorned with decorative elements in the Historicism and Secession, pure Secession and Art Deco styles. The prevailing motifs of the Secession – of circular, rhomboid and square shapes, with three ribbons falling down, ending in small squares, circles or cones - are present in an extreme number of variations. A very frequent motif is a circle with three ribbons across, a rhomboid motif with a circle in the middle, various fan-shaped forms and decorative studs. Especially impressive are large wooden two-panel gates of wide driveways ornamented with Secession decorations. A la mode are also wrought iron gates in the spirit of the new fashion. Decorative elements of the Secession can be found on hay-barns, wooden granaries, workshops of craftsmen. Unique is the decoration by coloured brickwork on these hay-barns. From one brick to another, colours regularly change, making an impressive graphic play. Hay-barns painted in this way, together with their arches, do recall pseudo-Moorish constructions in the neighbouring Bosnia, but the influence of Art Deco is not excluded.

The interior decoration of houses saw significant changes. Houses were equipped with new furniture made in the Secession style. That new furniture was both more functional and practical, constructed in a way different from the one of the previous century. Couches upholstered in green velvet were very fashionable at the time, closets for kitchenware sets – cupboards – were a new thing as well as were slim flower-pot stands – ständer - and pine tree furniture painted in yellow...

Rooms were illuminated with paraffin lamps made of porcelain or glass while family photographs and mirrors acquired Secession shapes. The higher standard of living was displayed through a number of different containers made of glass, ceramics and porcelain.

In terms of clothing, there are more town-folk elements, all adapted to the "country fashion". Instead of the folk costumes made of hand-woven fabric, blouses and skirts of town-style design are worn, tailored from industrial fabric. Clothes are over-ornamented with lace, ribbons, folds, shimmering tinsels, beads. Craftsmen introduce new motifs in clothes, inspired by the Secession.

From the twenties of the last century, adornment with gold coins, so dear to the women of Slavonia, also becomes a part of the Secession disposition. The gold coins are worn around the neck, hanging on three ribbons, displayed in rows forming a fan shape.

The Secession also permeated and influenced the entire traditional culture, sometimes in a modest way, sometimes very lavishly. The echoes of the Secession were present as long as to the fifties of the past century. However, the country people, skilled in handicrafts, would not only passively take on the Secession forms and motifs, but would also make new creations in the spirit of the Secession art movement.

Harmony and beauty, decorative character, colourfulness and ornamentation of the Secession certainly are some of the reasons of its long life in the villages of the Brodsko Posavlje region. Moreover, the fascinating Secession entirely suited the mentality and the life-style of the population of Slavonia, who expressed their pride and wealth through excessively ornate, haughty, colourful bliss of the Secession which nevertheless preserved its harmonious beauty.

ARHITEKTURA

1. ORIOVAC

1. a

2. ORIOVAC

2. a

3. ORIOVAC

3. a

3. b

4. a

4. SLAVONSKI
KOBAS

5. a

5. c

5. ORIOVAC

5. b

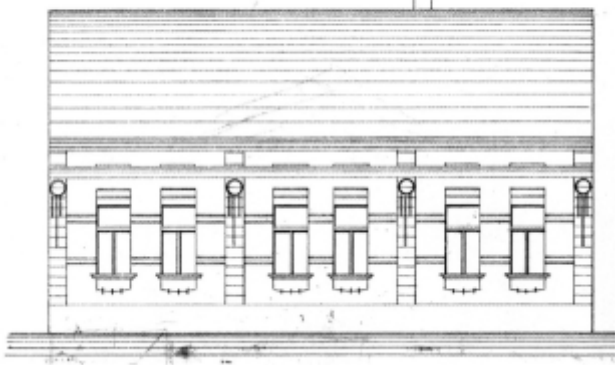
6. KANIŽA

6. a

*Šupni stan u Slobodnici.
Bračić*

7. SLOBODNICA

8. VELIKA KOPANICA

8. a

9. a

9. TRNJANI

10. ORIOVAC

11. a

11. OPRISAVCI

12. ORIOVAC

13. a

13. NOVO
TOPOLJE

14. GARČIN

15. GARČIN

*Šimi kuća, šimi i avlija
I u njoje šimi đurvegija!*

16. DONJA BEBRINA

16. a

17. DONJA BEBRINA

17. a

18. DONJA BEBRINA

19. a

19. TRNJANSKI KUTI

20. SLOBODNICA

20. a

20. b

20. c

20. d

21. GORNJI ANDRIJEVCI

21. a

22. a

22. GORNJI
ANDRIJEVCI

23. SIKIREVCI

23. a

23. b

24. SIKIREVCI

25. SIKIREVCI

26. a

26. b

26. SIKIREVCI

27. VELIKA KOPANICA

27. a

28. SLOBODNICA

29. SLOBODNICA

30. SLOBODNICA

31. KANIŽA

33. RUŠČICA

33. a

32. a

32. b

32. RUŠČICA

34. GORNJA BEBRINA

35. GORNJA BEBRINA

36. DONJA BEBRINA

36. a

36. b

37. GRADIŠKA BEBRINA

37. a

38. SLAVONSKI KOBAŠ

38. a

39. a

39. BANOVCI

40. BRODSKI STUPNIK

41. a

41. STARI SLATINIK

42. a

42. BRODSKI STUPNIK

43. SIBINJ

43. a

44. a

44. SIBINJ

45. BABINA GREDA

45. a

46. a

46. BABINA GREDA

47. BABINA GREDA

47. a

48. BABINA GREDA

49. OPRISAVCI

49. a

50. a

50. OPRISAVCI

51. b

51. d

51. a

51. c

51. GORNJA BEBRINA

52. b

52. a

53. a

53. STARI SLATNIK

54. a

54. SREDANCI

55. a

56. a

56. SVILAJ

57. STARI PERKOVCI

57. b

57. a

57. c

58. VELIKA
KOPANICA

58. a

58. b

59. BERAENCI

59. a

60. SIKIREVCI

60. a

60. b

62. a

61. SLAVONSKI ŠAMAC

61. a

62. SVILAJ

63. GUNDINCI

63. a

64. KRUŠEVICA

64.a

65. a

65. KRUŠEVICA

66. SIKIREVCI

66. a

67. a

67. NOVI GRAD

68. a

68. GUNDINCI

69. JARUGE

70. VELIKA KOPANICA

71. KRUŠEVICA

72. SIKIREVCI

73. RUŠČICA

74. SIKIREVCI

74. b

74. a

74. c

75. ŠUMEČE

75. a

75. b

75. c

76. STUPNIČKI KUTI

76. a

76. b

77.a

77. STUPNIČKI KUTI

78. ŠUŠNJEVCI

78. b

78. a

78. c

78. d

79. a

79. b

79. c

79. VRHOVINA

80. GRGUREVIĆI

80. a

80. b

81. a

81. CIGLENIK

82. KANIŽA

82. a

83. STUPNIČKI KUTI

84. a

84. KANIŽA

85. SLOBODNICA

85. b

85. a

86. SLOBODNICA

86. a

86. b

87. SLOBODNICA

87. a

88.

89. GORNJA BEBRINA

89. a

90. a

90. GORNJA BEBRINA

91. GORNJA BEBRINA

91. b

91. c

91. a

91. d

92. BRČINO

92. b

92. a

92. c

93. BRODSKI DRENOVAC

93. a

94. BRODSKI DRENOVAC

94. a

95. BRODSKI DRENOVAC

96. RASTUŠJE

96. a

97. PODCRKAVLJE

98. RASTUŠJE

99. BRODSKI DRENOVAC

99. b

99. a

100. DONJA VRBA

100. a

100. b

101. DONJA VRBA

101. a

102. a

102. STARI PERKOVC

103. a

103. BABINA GREDA

104. KANIŽA

104. a

105. KANIŽA

106. a

106. BANOVCI

107. a

107. GRADIŠKA BEBRINA

108. a

108. GRADIŠKA BEBRINA

109. TRNJANSKI KUTI

109. a

109. b

109. c

110. BERAVCI

111. ČAJKOVCI

110. a

112. MALA KOPANICA

113. ČAJKOVCI

114. GUNDINCI

115. JARUGE

116. BERAVCI

117. DIVOŠEVCI

117. a

117. b

117. c

118. BABINA GREDA

118. a

118. b

119. DONJA BEBRINA

120. DONJA BEBRINA

121. DONJI ANDRIJEVCI

122. GORNJA BEBRINA

123. a

123. ZADUBRAVLJE

124. KLAKAR

125. GLOGOVICA

126. GLOGOVICA

127. GLOGOVICA

128. GLOGOVICA

128. a

128. b

129. DONJA BEBRINA

130. PRIČAC

131. DONJI ANDRIJEVCI

132. DIVOŠEVCI

133. BUČJE

134. ZAGRADE

134. a

135. ZAGRADE

136. b

136. LOVČIĆ

136. a

137. LOVČIĆ

137. a

138. ZDENCI

138. a

139. a

139. ŽIVIKE

140. RAVAN

140. a

141. BABINA GREDA

142. KLAKAR

143. b

143. a

143. KRUŠEVICA

144. GORNJA BEBRINA

145. a

145. b

146.

145. GORNJA BEBRINA

147. GUNDINCI

147. a

148. SIKIREVCI

149. a

149. ŠUŠNJEVCI

150. ŠUMEČE

150. a

150. b

151. GUNDINCI

152. BABINA GREDA

POKUŠTVO
POSUDE, SVJETILA, TISKOVINE

153. SLAVONSKI ŠAMAC

153. a

153. c

153. b

154. SIKIREVCI

154. a

155. VRPOLJE

156. DONJI ANDRIJEVCI

156. a

157. DUBOČAC

158. GUNDINCI

159. DUBOČAC

160. VRPOLJE

162. SLOBODNICA

161. SLOBODNICA

163. BABINA GREDA

164. ZADUBRAVLJE

165. ZADUBRAVLJE

166. KRUŠEVICA

167. BRODSKI VAROŠ

168. GORNJA BEBRINA

168. a

169. a

169. KRUŠEVICA

171. VRPOLJE

170. a

170. TRNJANSKI KUTI

172. a

172. VRPOLJE

173. BABINA GREDA

174. SLAVONSKI KOBAŠ

175. SIKIREVCI

176. DUBOČAC

177. a

178. BRODSKI VAROŠ

177. DIVOŠEVCI

179. DONJI
ANDRIJEVCI

180. DONJI ANDRIJEVCI

181. DONJA VRBA

182. PODVINJE

183. GORNJA BEBRINA

183. a

184. BRODSKI VAROŠ

185. ZDENCI

186. TRNJANSKI KUTI

187, 188. i 189. ZADUBRAVLJE

190. DUBOČAC

191. ZADUBRAVLJE

190. a

192. ZADUBRAVLJE

193. DONJI ANDRIJEVCI

194. GUNDINCI

196. ZADUBRAVLJE

195. GUNDINCI

197. ZADUBRAVLJE

198. GUNDINCI

199.

200.

201. ORIOVAC

202. SLAVONSKI KOBAŠ

203. GUNDINCI

204. BABINA GREDA

205.

206.

207.

208.

212.

211.

213.

209.

210.

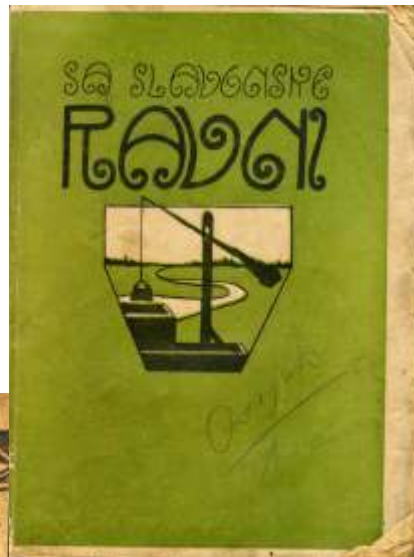
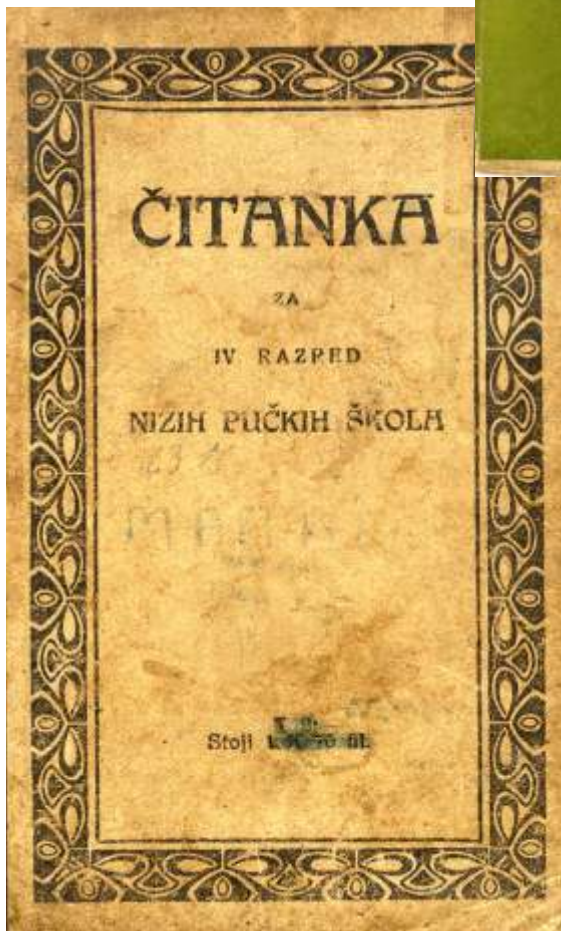

214.

215.

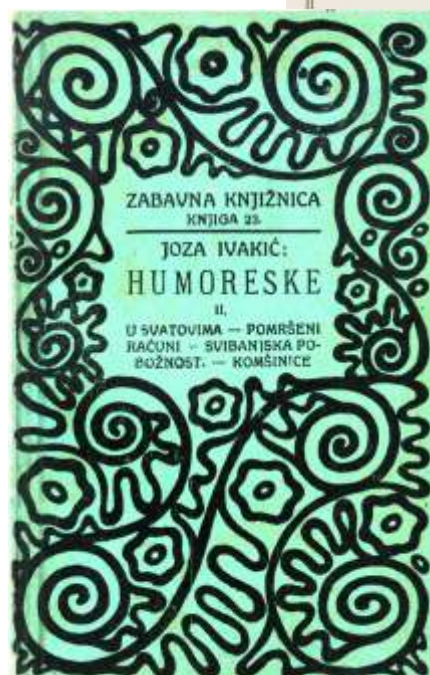
218.

217.

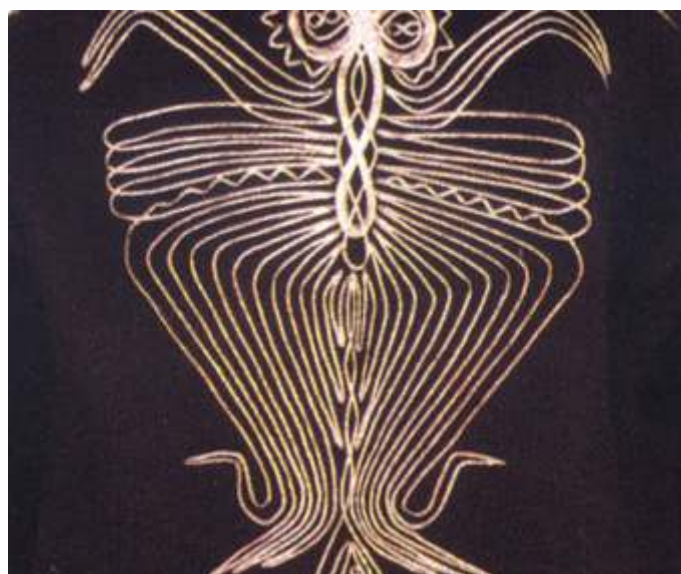
216.

219.

HOŠTJE, VEZOVI I ČIPKE

220. RETKOVC

221. SIKIREVCI

222. GORNJA BEBRINA

223. SLOBODNICA

224. VRPOLJE

225. VRPOLJE

226. VRPOLJE

227. VRPOLJE

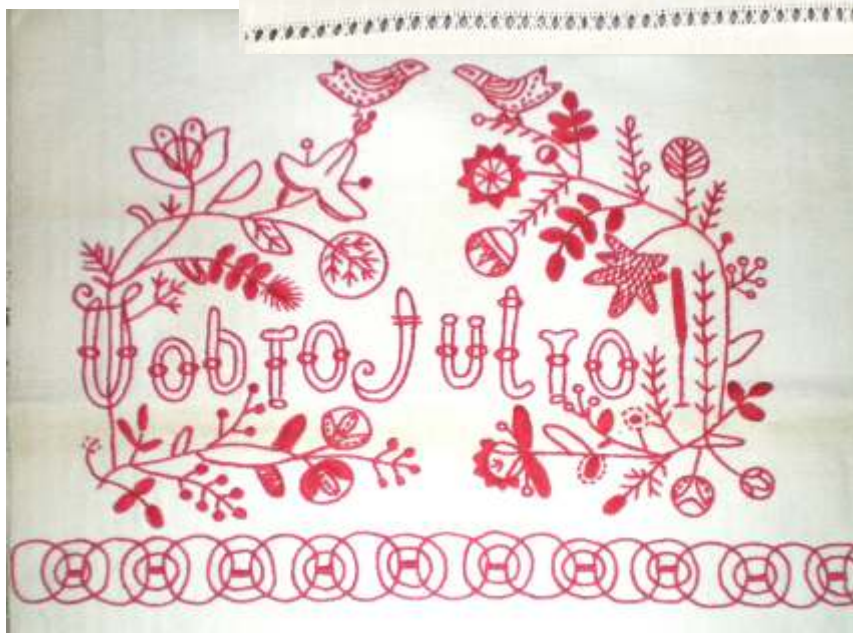
228. BABINA GREDA

229. BABINA GREDA

230. BABINA GREDA

231. GARČIN

232. BABINA GREDA

233. BABINA GREDA

234. BABINA GREDA

235. BABINA GREDA

236. SLOBODNICA

237. LUŽANI

238. STUPNIČKI KUTI

239.

240. KLAKAR

244. BILICE

241. KLAKAR

242. VRHOVINA

243. BABINA GREDA

KATALOG

1. KUĆA VINKOVIĆ - „Vila Danica“
1908.
Oriovac, *Donji kraj*, Frankopanska kbr. 27
Naručitelj: Milan Vinković u kući je držao
Hrvatsku pučku štedionicu.
Godine 1932. kuću je prodao Marku
Matiću, trgovcu sijenom, koji je balirao i
prešao sijeno i njime uglavnom opskrbljivao
vojsku Kraljevine Jugoslavije. Matići su i
današnji vlasnici kuće.
Lit: Oriovac Prilozi za povijest mjesta,
Oriovac 1971.,116; Mahala Marijan,
Oriovačke kronike, Zagreb, 2003., 9
- 1.a ORIOVAC
Razglednica s jednim motivom - „Vila
Danica“
9 x 14 cm
poslana, 1916.
Sign: horizontalno uz gornji rub aversa:
MIRKO VINKOVIĆ „Vila Danica“
Hrvatska pučka štedionica ORIOVAC;
vertikalno uz lijevi rub reversa: U...
Paul, pretisak zabranjen.
MBP / KPO 1556
2. KUĆA PRPIĆ
oko 1903 -1905.
Oriovac, *Donji kraj*, Frankopanska kbr. 9
Naručitelj: Prpić, trgovac žitom, povratnik
iz Amerike. U ovoj monumentalnoj
prizemnici bila je banka, ljekarna, stan
liječnika.
Kuća danas ima više stanara i vlasnika.
3. STARA ŠKOLA
oko 1908 - 1910.
Oriovac, *Donji kraj*, Frankopanska ulica
Naručitelj, Vuković kuću je gradio za hotel,
gostionicu. Općinsko zastupstvo
kuću je kupilo 1911. godine za školu, koja je
nakon velikog skandala i dogradnje
uselila 1912.
Lit: Oriovac, Prilozi za povijest mjesta,
Oriovac 1971.,168
4. TRGOVAČKA KUĆA
oko 1912.
Slavonski Kobaš
Ćošak Vlašog kraja i Otoke, Kloštarska kbr.
40
5. ŠUMARIJA
oko 1910 - 1912.
Oriovac, Trg hrvatskog preporoda b.b.
Danas je u kući šumarija i Privredna banka
Zagreb
- 5.c ORIOVAC
Razglednica s jednim motivom
9,5 x 13,5 cm
poslana, 1913.
Sign: horizontalno uz gornji rub aversa:
pozdrav iz Oriovca - Šumarija; vertikalno uz
lijevi rub reversa: Wannek, Brod a/S
MBP / KHZ 1483
6. GRKOKATOLIČKA PAROKIJA
1913.
Kaniža, *Bajbačanski kraj*, kbr. 129
U Državnom arhivu u Slavonskom Brodu
postoji nacrt slične zgrade za rimokatoličku
parokiju u Slobodnici iz 1914.
7. ŽUPNI DVOR, PAROKIJA
1914.
Slobodnica
Nacrt u Državnom arhivu u Slavonskom
Brodu
Izradio: Kraljevski nadinžinir Szaszkievicz
Zgrada je srušena 1991.
8. ŽUPNI DVOR, PAROKIJA
Velika Kopanica
Župni dvor je sagrađen 1775. godine, a novu
fasadu je dobio poslije Prvog svjetskog rata.
9. ŽELJEZNA OGRADA
1909.
Trnjani, pred katoličkom crkvom Sv.
Marka.
U Državnom arhivu u Slavonskom Brodu
postoje dva nacrta ove ograde, koje je
izradio Kr. inžinir Szaszkievicz
a) Nacrt za izvedenje ograde kod župne
crkve u Trnjanima, Brod mjeseca rujna
1909., HR- DASB – 1, inv. br. 17, mjerilo
1:100
b) Nacrt HR - DASB-2, inv. br. 2, mjerilo
1:50

10. ŽELJEZNA OGRADA
Oriovac, pred župnim dvorom.
11. ŽELJEZNA OGRADA
1910.
Oprisavci, pred katoličkom crkvom Sv. Križa.
Vidi:Kronika župe oprisavačke: „Za službovanja župnika Stjepana Rancingera uzidana nova ograda ispred crkve i postavljene željezne šipke.“
12. ŽELJEZNA KAPIJA
Oriovac, kuća Prpić, Frankopanska kbr. 9
13. ŽELJEZNA KAPIJA I KAPICA
poč. 20. st.
Novo Topolje, kuća pravoslavnog svećenika - parohija
14. ŽELJEZNA KAPIJA
oko 1930 -1935.
Garčin, pred katoličkom crkvom Sv. Mateja
15. ŽELJEZNA OGRADA
oko 1930 -1935.
Garčin, pred katoličkom crkvom Sv. Mateja
16. Majstor: Mato Fekete
KUĆA LEOVIĆA – Đeda Franjini
1930.
Sign: STIPO LEOVIĆ
Donja Bebrina, *Gornji kraj* kbr.52
Naručitelj: Stjepan Leović
Vlasnik: Stjepan Mikolčević
Fotografija iz 30-ih godina. Kuća je oko 1970. renovirana, stavljeni su trokrilni prozori, a luk kapije je srušen.
17. KUĆA ANAKOVIĆA – Mekljenčevi
oko 1930.
Sign: ZADRUGA ANAKOVIĆ
Donja Bebrina, *Gornji kraj* kbr. 94
Srušena je oko 1980.
Snimio: Zvonimir Toldi, 1977.
18. ANJFORT KAPIJA
Kuća Anakovića - Mekljenčevi
1932.
Donja Bebrina, *Gornji kraj* kbr. 80
Vlasnik: Ivan Anaković
Prije deset godina zamijenjena je limenom kapijom.
Snimio: Zvonimir Toldi, 1977.
19. KUĆA PAVLOVIĆA
Trnjanski Kuti, *Angarovački kraj* kbr. 75
Vlasnik: Željko Rukavina
Veći dio kuće je srušen
Snimio: Ivan Crnković, 1978.
20. Majstori: Pero i Stipo Kolesarić
KUĆA FILOŠEVIĆA
1932.
Slobodnica, *Tiskalovci* kbr. 272
Naručitelj: Karlo Filošević
Vlasnik: Ružica Filošević
21. KUĆA ČEOVIĆA
1930.
Gornji Andrijevc, kbr. 59 i 61
Naručitelj: Stipo Čević
Vlasnici: Stjepan Čević, Julka Ferić,
Luka Čević
22. KUĆA KARAKAŠ
1906.
Gornji Andrijevc, kbr. 99
Naručitelj: Mijo Karakaš
Vlasnici: Adam i Anto Karakaš
Kuća je građena opekom ciglane „Pavo Geri“ iz Starog Slatinika
Na opekama nicijali PG.
23. KUĆA NIKOLIĆA - Đeda Vince
1927.
Sign: Zadruga Nikolić 19 G 27
Sikirevci, *Gornji kraj* kbr. 135
Vlasnik: Janja Nikolić - Đeda Vince
24. PROZOR - *pendžer*
1902.
Kuća Lučića - Đeda Joze
Sikirevci, *Donji kraj*, Ljudevita Gaja kbr. 105
Vlasnik: Đuro Lučić
25. KUĆA LUČIĆA – Đeda Pere
1911.
Sikirevci, *Donji kraj*, Ljudevita Gaja kbr. 107
Naručitelj: Stjepan Lučić
Vlasnik: Antun Lučić – Đeda Pere
26. Majstor: Antun Rakitić – Pavin
KUĆA ŠARČEVIĆA
1937.
Sikirevci, *Donji kraj*, Ljudevita Gaja kbr. 75a
Naručitelj: Jakob Šarčević
Vlasnik: Josip Šarčević

27. KUĆA FILIPOVIĆA
1934.
Velika Kapanica, *Ilakovci*, Šamačka kbr. 61
Naručitelj: Živko Filipović
Vlasnik: Eva Filipović
28. Majstor: Stipo Kolesarić
KUĆA KOLESARIĆA
Slobodnica, *Gornja Mala* kbr. 5
Vlasnik: Svjetlana Garić
29. KUĆA PAVIČIĆA - Matokovi
Slobodnica, *Duga Međa* kbr. 18
Naručitelj: Ivica Pavičić
Vlasnik: Ana Vinković
30. KUĆA MIKIĆA
Slobodnica, *Duga Međa* kbr. 20
Naručitelj: Karlo Mikić
Vlasnik: Šima Radovanović
31. KUĆA AGBABA
1939.
Kaniža, *Mičanski kraj* kbr. 22
Naručitelj: Dušan Agbaba
Vlasnik: Stjepan Mikendić
32. KUĆA KATIĆA
1933.
Sign: L K 1933
Ruščica kbr. 19
Naručitelj: Luka Katić
Vlasnik: Obitelj Katić
33. KUĆA KATIĆA
oko 1935.
Ruščica kbr. 17
Naručitelj: Ivo Katić
Vlasnik: Obitelj Katić
34. KUĆA VIDIĆA
oko 1925.
Gornja Bebrina, *Malica* kbr. 103
Naručitelj: Joza Vidić
Vlasnik: Šimo Vidić
35. KUĆA DVOJKOVIĆA
1927.
Gornja Bebrina, *Malica* kbr. 124
Naručitelj: Ivan Dvojković
Vlasnik: Tomo Dvojković
Veći dio kuće srušen 1980.
36. KUĆA AJDUKOVIĆA – Stankovi
oko 1925.
Donja Bebrina, *Donji kraj* kbr. 78
- Naručitelj: Franjo Ajduković
Vlasnik: Tunjo Matičević
37. KUĆA GRGIĆA – Filipovi
Gradiška Bebrina kbr. 161
Vlasnik: Anka Koporčić
38. KUĆA SEKULIĆA
Slavonski Kobaš, *Križevci*, Josipa Kozarca
kbr. 7
Vlasnik: Barica Sekulić
39. KUĆA BOIĆA
1938.
Banovci, *Gornji kraj* kbr. 35
Vlasnik: Julka Štivić
40. KUĆA ZDJELAREVIĆA
Brodski Stupnik, Hrvatskih branitelja kbr.
199
Vlasnik: Marija Zdjelarević
41. KUĆA ŠTIVIĆA
1938.
Stari Slatinik, Hrvatskih branitelja kbr. 179
Vlasnik: Stjepan Štivić
42. KUĆA ŠTIMAC
oko 1935.
Brodski Stupnik, Stjepana Radića kbr. 155
Vlasnik: Đuro Štimac
43. KUĆA KOCELJEVIĆA
1924.
Sibinj, *Gornji kraj*, Sibinjskih žrtava kbr. 50
Naručitelj: Valentin Koceljević
Vlasnik: Marko Novak
Kuća je starija. Na gredi ulaza upisano je:
Antun Koceljević 1867., sadašnja fasada je iz
1924.
44. Majstor: Mijo Ivakić
KUĆA TOMINOVIĆA
1927.
Sibinj, *Gornji kraj*, Sibinjskih žrtava kbr.
126
Naručitelj: Ivan Tominović
Vlasnik: Ankica Tominović
45. KUĆA VUKOVIĆA – Davidovi
1927.
Babina Greda, *Mlaka*, Matije Gupca kbr. 40
Vlasnik: Antun Vuković

46. KUĆA VUKOVIĆA – Davidovi
1921.
Babina Greda, *Mlaka*, Matije Gupca kbr. 44
Vlasnik: Josip Vuković
Tri brata Vukovića: Antun, Mato, Marko
bili su vlasnici ciglane. Antun je išao u
Požegu na *kurs* za ciglara. Proizvodili su
ciglu formata 27 x 14 x 7 cm, s inicijalima
AV (Antun Vuković). Ciglana je radila do
1955.
47. ANJFORT KAPIJA
Kuća VERIĆA - Čolini
Oko 1930.
drvo, staklo, metalna rešetka
Babina Greda, *Donja Mala*, Vladimira
Nazora kbr. 13
Naručitelj: Valentin - Vala Verić – Čolin,
posjedovao je vršaće strojeve.
Vlasnik: Anica Baturina
48. KUĆA KOPIĆA – detalj fasade
Babina Greda, *Donja Mala*, Vladimira
Nazora kbr. 201
Naručitelj: Jakša Kopic – Bonin
49. KUĆA VLADIĆA
1943.
Oprisavci, *Donji kraj* kbr. 239
Naručitelj: Antun Vladić
Vlasnik: Mijo Vladić
50. KUĆA DUMENĐIĆA
1927.
Sign: Đ.D. KB 174 G 1927
Oprisavci, *Donji kraj* kbr. 159
Naručitelj: Đuro Dumendić
Vlasnik: Bara Skrepnik
51. KUĆA LOVIĆA - Iljadarevi
1910.
Sign: 1910. AL
Gornja Bebrina kbr. 34
Naručitelj: Antun Lović
Vlasnik: Ruža Lović
Antun Lović, šumar, radio je u Brodskoj
imovnoj općini u Vinkovcima, «*bijo je nješta
veliko u Vinkovcima*» - kaže baka Ruža.
52. KUĆA MARINOVIĆA
1935.
Sign. A.M. K.B. 89. 1935. G
Zdenci, Sv. Ane kbr. 50
Naručitelj: Andrija Marinović
Vlasnik: Jozo Abramović
53. KUĆA KRNIĆA
1927.
Sign: 1927
Stari Slatinik, *Donji kraj* kbr. 199
Vasnik: Slavica Krnić
54. KUĆA BALAŽIĆA
oko 1925.
Sredanci kbr. 82
Naručitelj: Đuro Balažić
Vlasnici: Vesna Bećir, Nada Stanić,
Marica Opačak
55. KUĆA LUCIĆA
oko 1922.
Svilaj, *Donji kraj* kbr. 16
Naručitelj: Ivan Lucić, posjednik, trgovac,
ugostitelj
Vlasnici: Marija i Slavko Lucić
56. KUĆA TRGOVČEVIĆA
oko 1924.
Svilaj, *Gornji kraj* kbr. 82
Naručitelj: Blaž Trgovčević
Vlasnik: Jozo Trgovčević
57. KUĆA BOŠNJAKOVIĆA – Rugačića
oko 1912.
Stari Perkovci, Đakovačka kbr. 14
Naručitelj: Bartol Bošnjaković
Vlasnik: Josip Bošnjaković
58. KUĆA VUKOVAC – Vinini
1926.
Velika Kopanica, *Vukovci*, Ivana Filipovića
kbr. 11
Naručitelj: Mato Vukovac
Vlasnik: Ana Vukovac
59. KUĆA KLADARIĆA
1920.
Beravci kbr. 147
Naručitelj: Josip Kladarić
Vlasnik: Josip Kladarić - Jozic
60. KUĆA GALOVIĆA – Matanovi
1929.
Sikirevci, Ljudevita Gaja kbr. 61
Vlasnik: Kata Galović
61. KUĆA JELIĆA
1926.
Slavonski Šamac, *Pištalj* kbr. 9
Vlasnik: Eva Jelić

62. KUĆA MARIČIĆA
Svilaj, *Donji kraj* kbr. 80
Vlasnik: Tunjo Maričić
63. KUĆA MIHIĆA - Krletini
oko 1912.
Gundinci, *Berava*, Đure Varzića kbr. 34
Naručitelj: Mijo Mihić - Krletin
Vlasnik: Mato Lučić - Maretkov
64. KUĆA BENAKOVIĆA
Kruševica, Braće Radića kbr. 79
Vlasnik: Kata Benaković
65. KUĆA ČOSIĆA
Kruševica kbr. 125
Vlasnik: Đuka Čosić - Matičev
66. KUĆA RADOVANOVIĆA
oko 1912.
Sikirevci, *Gornji kraj*, Alojzija Stepinca kbr. 3
Naručitelj: Jakob Radovanović
Vlasnik: Kata Radovanović
67. KUĆA MATIJAŠEVIĆA
Sign: G 1905
Novi Grad kbr. 105
Naručitelj: Lovro Matijašević
Vlasnik: Jakob Matijašević
68. KUĆA MIHIĆA – Krletini
Gundinci, *Malica*, Zagrebačka kbr. 236
Vlasnik: Ilija Užarević – Bareškov
69. KUĆA OBTRKIĆA
Jaruge kbr. 104
Vlasnik: Jozo Obtrkić
Iz bogate obitelji Obtrkić poteklo je više
graničarskih časnika i dočasnika. Snimljena
je samo zapadna polovica kuće, koja je
početkom 20. st. dobila secesijsku fasadu.
Lit. Mijo Živković, Jaruge, Prošlost, ljudi,
život i običaji, Đakovo 2002.
70. PROZOR – *pendžer*
Kuća Filipovića, Velika Kapanica
71. PROZOR – *pendžer*
Kuća Benakovića, Kruševica
72. PROZOR – *pendžer*
Kuća Šarčevića, Sikirevci
73. PROZOR – *pendžer*
oko 1930.
- Kuća Mirkovića – Ščevanovića
Ruščica, Rušćičkih žrtava kbr. 62
Naručitelj: Anto Ščevanović
Vlasnik: Marica Božinović
Kuća je starija, dograđena je oko 1930. i
renovirana.
74. KUĆA NIKOLIĆA – Aguštinovi
1925.
Sikirevci, *Gornji kraj* kbr. 144
Naručitelji: Vinko i Jozo Nikolić
Vlasnici: Stanko i Jakob Nikolić
75. KUĆA ĐAKIV
1929.
Šumeće kbr. 7
Vlasnik: Mijo Đakiv
- 75.c KUĆARI
Šumeće kbr. 7
Vlasnik: Mijo Đakiv
76. Majstor: Stjepan Vuković
KUĆA FOSTAČ
1951.
Stupnički Kuti, *Borisavlje* kbr. 44
Naručitelj: Franjo Fostač
Vlasnik: Bara Fostač
77. Majstor: Matić iz Radovanja
KUĆA FERIĆ
1931.
Stupnički Kuti, *Gornji kraj* kbr. 62
Naručitelji: Ivan i Petar Ferić
Vlasnik: Karlo Ferić
78. Majstor: Lovro Keller iz Gornje Bebrine
KUĆA IVIČIĆA
Sign: 1927
Šušnjevc, *Donji kraj* kbr. 12
Naručitelj: Franjo Ivičić
Vlasnik: Dražen Škledar
U tijeku je obnova kuće. Na snimku 78 c
željezna kapija prije, a na snimku 78 d
poslije čišćenja.
79. Majstor: Petar Kolesarić
KUĆA MATANOVIĆA
1941.
Sign: ZADRUGA MATANOVIĆ
Vrhovina, *Gornji kraj* kbr. 32
Naručitelj: Filip Matanović
Vlasnici: Marija i Ivan Matanović

80. Majstor: Karla Kovačević iz Brodskog Drenovca
KUĆA ALADROVIĆA
1937.
Sign: ALADROVIĆ KB 436
Grgurevići kbr. 35
Vlasnik: Ivo Aladrović
81. KUĆA ANDRIĆA
1918.
Ciglenik, Slavonska kbr. 15
Naučitelj: Patar Andrić
Vlasnik: Zlatko Vuković
82. KUĆA NEFEROVIĆA
1929.
Kaniža, *Bajbačanski kraj* kbr. 68
Naručitelji: Neferovići – Kremerovi
Bili su vlasnici mlina, veleposjednici, držali su rasplodne konje - *ždripc*
Vlasnik: Ivan Kučinski
83. PROZOR – *pendžer*
oko 1924.
Kuća Ferić, Stupnički Kut, *Gornji kraj* kbr. 76
Naručitelj: Petar Ferić - Ignjin
Vlasnik: Antun Ferić
84. KUĆA GRGETIĆA
1938.
Kaniža, *Mičanski kraj* kbr. 113
Vlasnik: Ivan Grgetić
85. Majstor: Petar Kolesarić
KUĆA VUKOTIĆA
1923.
Slobodnica, *Tiskalovci* kbr. 194 i 196
Naručitelji: Mato i Jozo Vukotić
Vlasnik: Bartol Tomašević
86. KUĆA DOMANKUŠIĆA
1922.
Slobodnica, *Duga međa* kbr. 41
Naručitelj: Marko Domankušić
Vlasnik: Ružica Jozić
87. KUĆA HORVATOVIĆA
1924.
Slobodnica, *Donja Mala* kbr. 60
Naručitelj: Ivan Horvatović
Vlasnici: Marija Počinak, Ana Horvatović, Marica Ludaš
Horvatovići su bili „najjaći u selu“, veleposjednici, vlasnici vršaćih strojeva, mlina, traktora...
88. FOTOGRAFIJA
Ivan Horvatović
1859 - 1931.
Slobodnica
89. KUĆA BIRTIĆA
Gornja Bebrina kbr. 54
Naručitelj: Đuro Birtić
Vlasnici: Pero i Antun Lović
90. KUĆA SURIČEVIĆA
Sign: 1936.
Gornja Bebrina, kbr. 76
Vlasnik: Manda Suričević
91. Majstor: Lovro Keller
KUĆA VIDIĆA
1927.
Gornja Bebrina, *Malica* kbr. 105
Naručitelj: Andrija Vidić, predsjednik Brodske imovne općine u Vinkovcima 1926 - 1933.
Vlasnik: Marko Vidić
92. KUĆA MITROVIĆA
Brčino kbr.78.
Vlasnik: Vinko Mitrović
93. KUĆA TOMAC - Šopova
Brodski Drenovac, *Donji kraj* kbr. 23
94. KUĆA BENKOVIĆA
Brodski Drenovac, *Gornji kraj* kbr. 232
Vlasnik: Anka Memedović
95. KUĆA SUDIĆA
Brodski Drenovac kbr. 220
Vlasnik: Stjepan Sudić
96. KUĆA SMOLČIĆA
oko 1920.
Rastušje kbr. 61
Naručitelji: Marin i Anka Smolčić
Vlasnici: Tera, Antun i Miša Čavčić-Bonini
97. PROZOR – *pendžer*
oko 1920.
Kuća Benića, Podcrkavlje kbr. 1
Vlasnik: Marko Benić
98. KUĆA ŽIVKOVIĆA
1924.
Rastušje kbr. 41
Naručitelj: Vinko Živković
Vlasnik: Stjepan Živković

99. KUĆA DRAGIĆA
Brodski Drenovac kbr. 198
Vlasnik: Franjo Bevandić
Naručitelj: Ivan Mirković
Vlasnik: Ana Crnac
100. KUĆA BABIĆA
Sign: KB 48 I G 1938
Donja Vrba kbr. 50
Naručitelji: Mato i Eva Babić
Vasnik: Đuro Babić
101. KUĆA LAČIĆA – Mesanovi
1925.
Donja Vrba, Zvonka Žuljevića kbr. 3
Vlasnik: Manda Lačić
102. KUĆA GRGIĆA
Sign: 1940. SLAVA MATIJI GUBCU
Stari Perkovci, Stjepana Radića kbr. 44
Naručitelj: Ilija Grgić
Vlasnik: Ilija Grgić ml.
Ilija je bio vatreni pristaša HSS-a, često hapšen, batinan. Na zidanoj kapici ove kuće je hrvatski grb i natpis: MUDROM KRALJU HRVATA ŠAH JE DONIO SPAS 1938.
Vidi: Zvonimir Toldi, *Hrvatina*, Posavska Hrvatska, br. 7, 17. veljače 1995.
103. Majstor: Šimo Čosić iz Kruševice
KUĆA STOJANOVIĆA - Pavini
1946.
Babina Greda, *Jelas*, Mijata Stojanovića kbr. 58
Naručitelj: Ivo Stojanović
Vlasnik: Antun Stojanović
104. KUĆA KLARIĆA
1911.
Kaniža, *Mičanski kraj* kbr. 95
Naručitelj: Stjepan Klarić
Vlasnik: Kata Klarić –Tominović
105. KUĆA SUDAREVIĆA
Kaniža, *Bajbačanski kraj* kbr. 191
Naručitelj: Petar Sudarević
106. KUĆA KOLUNDŽIĆA
1933.
Banovci, *Donji kraj* kbr. 99
Vlasnik: Ivan Kolundžić
107. KUĆA MIRKOVIĆA
1935.
Bebrina kbr. 72
108. KUĆA MIRKOVIĆA
oko 1935.
Bebrina kbr. 88
Naručitelj: Petar Mirković
Vlasnik: Stjepan Mirković
109. Majstor: Petar Kolesarić
KUĆA NIKŠIĆA
Sign: ZADRUGA NIKŠIĆ IVAN I SINOVI
Trnjanski Kuti, *Angarovački kraj* kbr. 60
Naručitelj: Ivan Nikšić
Vlasnik: Ferdo Nikšić
110. VRATA U TRIJEM – *kapica*
Kuća Žderića, *Beravci* kbr. 241
Naručitelji: Ana i Vinko Žderić
Vlasnik: Janja Lolić
111. VRATA U TRIJEM – *kapica*
Čajkovci
112. VRATA U TRIJEM – *kapica*
1940.
Kuća Radičević, Mala Kopanica kbr. 53
Vlasnik: Obitelj Radičević
113. VRATA U TRIJEM – *kapica*
1930.
Kuća Galovića
Čajkovci, *Donji kraj* kbr.195
Vasnik: Marin Čavar
114. VRATA U TRIJEM – *kapica*
Kuća Užarevića - Balajini
Gundinci, *Berava* kbr. 61
Vlasnici: Obitelj Marijana Rožmana
115. VRATA U TRIJEM – *kapica*
Kuća Obtrkića, Jaruge kbr. 104
116. VRATA U TRIJEM – *kapica*
Kuća Divića
Beravci, *Grabice* kbr. 31
Vlasnik: Ivica Divić
117. KUĆA VUKOVAC
oko 1930.
Divoševci, *Vukovačka strana* kbr. 18
Naručitelj: Mato Vukovac
Vlasnik: Šimo Vukovac

118. KUĆA STOJANOVIĆA - Andrijaševi
oko 1905.
Babina Greda, *Jelas*, Mijata Stojanovića kbr. 170
Naručitelj: Mata Stojanović - Andrijašev
Vlasnik: Tihomir Babić, prapra unuk
Mate Stojanovića
Andrijaševi su imali 100 jutara zemlje,
ciglanu, pecaru, trgovinu.
U tijeku je obnova kuće.
119. ANJFORT KAPIJA
oko 1927.
Kuća Balošića – Đeda Perini
Donja Bebrina, *Donji kraj* kbr. 105
Vlasnici: Mato i Reza Balošić
Na novu kuću stavljene su stare vratnice
120. ANJFORT KAPIJA
oko 1925.
Kuća Anakovića
Donja Bebrina, *Donji kraj* kbr. 98
Vlasnik: Ivan Anaković
121. ANJFORT KAPIJA
Kuća Seletkovića - Orića
Donji Andrijevc, *Krnjaš* kbr. 21
Vlasnik: Mato Dorić
122. ANJFORT KAPIJA
oko 1930.
Kuća Suričevića, Gornja Bebrina kbr. 96
Naručitelj: Mato Suričević
Vlasnik: Klara Suričević
123. GVOZDENA KAPIJA I KAPICA
Kuća pok. Antuna Vidakovića – Lovakovog
Zadubravlje, *Ferakova*, Slavonska kbr. 95
Kapiju je kupio u Slavanskom Brodu.
Gotovo ista kapija je i u Klakaru na kbr. 71
124. Majstor: Josip Rukavina, „šloser“, Brod na Savi
GVOZDENA KAPIJA I KAPICA
1910.
Kuća Pejića, Klakar, *Gornji kraj* kbr. 71
Naručitelj: Petar Pejić
Vlasnik: Mato Pitlović
Čuvaju metalnu pločicu s imenom majstora,
koja je kod obnove kapije skinuta.
Obnovom kapije, dodani su novi dijelovi.
125. GVOZDENA KAPIJA
Kuća Kasapovića
Glogovica, *Donji kraj* kbr. 25
Vlasnik: Mira Lukić
126. STUPOVI KAPICE
pred ulazom u staru školu
Glogovica
127. GVOZDENA KAPIJA
Kuća Kasapovića
Glogovica, *Donji kraj* kbr. 23
Vlasnik: Marko Kasapović
Kрила kapije upotrijebljena su za zatvaranje
šupe.
128. GVOZDENA KAPIJA
Kuća Lize i Joze Medić – Dankovi
Glogovica, *Donji kraj* kbr. 55
Vlasnik: Tunja Jarić
Gotovo ista kapija nalazi se na kući Marije
Ivanović u Donjim Andrijevcima,
Zagrebačka 68. Kupljena je od Đakovića iz
Šokačkog kraja, ali je prekrojena i sužena.
Imaju i gvozdenu *kapicu*, koja služi za vrtna
vrata.
129. GVOZDENA KAPIJA
Kuća Zvirotića – Špitini
Donja Bebrina, *Donji kraj* kbr. 119
Vlasnik: Petar Štević
130. KAPICA
1950.
Kuća Ivana Kerekovića
Pričac kbr. 45
131. GVOZDENA KAPIJA
Sign: 19 M V 12
Kuća Vukašinića
Donji Andrijevc, *Šokački kraj*, Matije
Gupca kbr. 26
Naručitelj: Mika Vukašinić
Vlasnik: Antun Biljan
132. GVOZDENA KAPIJA
Sign: 19 AP 12
Kuća Petričevića
Divoševci, *Petričevački kraj* kbr. 127
Naručitelj: Antun Petričević
Vlasnik: Ivka Petričević
133. ANJFORT KAPIJA
Bučje kbr. 96
134. ANJFORT KAPIJA
oko 1930.
Kuća Lucića
Zagrade, *Donji kraj* kbr. 20
Naručitelj: Antun Lucić
Vlasnik: Obitelj Cindrić

135. ANJFORT KAPIJA
1933.
Kuća Petkovića
Zgrade, *Donji kraj* kbr. 48 i 50
Naručitelji: Antun i Ivan Petković
Vlasnici: Mato i Stipo Petković
136. ANJFORT KAPIJA na sjeniku - *štaglju*
Kuća Aladrovića
Lovčić
137. ANJFORT KAPIJA
Kuća Nikolića
Lovčić kbr. 80
Vlasnik: Marko Nikolić
138. Majstor: Stipo Grgurević – Libašev
AMBAR
1937.
Kuća Marjanovića, Zdenci kbr. 86
Naručitelj: Pavo Knez
Vlasnik: Julka Marjanović
139. Majstor: Antun Kalina
SJENIK – *štagalj*
1921.
Kuća Kristića, kbr. 73
Živike
140. SJENIK - *štagalj*
Sign: 1928.
Ravan, kbr. 49
141. KUĆARI
1921.
Kuća Vukovića – Davidovi
Babina Greda, *Mlaka* kbr. 44
Vlasnik: Josip Vuković
142. TRIJEM – *trim*
Kuća Ive Stanića
Klakar
143. SJENIK – *štagalj*
Sign: M M 1927
Kuća Miloševića
Kruševica, Ljudevita Gaja kbr. 48
Vlasnik: Lovro Branković
144. VRATA na dvorišnoj ostavi
1928.
Kuća Vidića, Gornja Bebrina, *Malica* kbr. 105
Vlasnik: Marko Vidić
145. Majstor: Marko Mumić
SJENIK – *štagalj*
1928.
Kuća Vidića, Gornja Bebrina
146. FOTOGRAFIJA
1931.
Andrija Vidić sa suprugom Marijom i sinovima Matom i Andrijom
Foto: V. Vrgov
Vlasnik: Marko Vidić, Gornja Bebrina
147. SJENIK – *štagalj*
sign: 1924.
Kuća Užarevića - Strameštrovi
Gundinci, *Užarevića kraj* kbr. 98
Naručitelj: Mika Užarević
Vlasnik: Manda Užarević
148. AMBAR
sign: 1924
Kuća Radovanovića
Sikirevci, *Donji kraj*, Stepinčeva kbr. 1a
Naručitelj: Martin Radovanović
Vlasnik: Josip Čosić
149. SJENIK – *štagalj*
1928.
Kuća Ivičića
Šušnjevc, *Donji kraj* kbr.12
Naručitelj: Franjo Ivičić
Vlasnik: Dražen Škledar
150. SJENIK - *štagalj*
oko 1930.
Kuća Đakiv
Šumeće, kbr. 7
Vlasnik: Mijo Đakiv
151. KUĆARI
Sign: 1911
Kuća Užarevića
Gundinci, *Užarevića kraj* kbr. 28
Vlasnik: Stipa Užarević- Đuričin
152. AMBAR
Sign: BČ 1935
Kuća Čivića
Babina Greda, *Donja Mala*, Vladimira Nazora kbr. 144
Naručitelj: Bartol Čivić-Blažev

Pokućstvo, posuđe, svjetila, tiskovine

153. Iz kuće trgovca Rudolfa Gračana
Slavonski Šamac
Snimljeno 2008.
154. KREVET
oko 1925.
Sikirevci
Vlasnik: Marija Šarčević, Sikirevci
155. ORMAR – *staklenjak*
1930.
Vrpolje
Vlasnik: Ana Knežević-Marnetina, Vrpolje
156. ORMAR – *šifonjer*
oko 1909.
Donji Andrijevi
Iz kuće Vukašinića – Ilijaševi
Ostavština Marije Vukašinić
Vlasnik: Slavica Biljan, Donji Andrijevi
157. PRIHVAT s ormara *ladičara*
1932.
mjed
Kuća Mihaljevića, Dubočac
Ostavština Emilije Perman
Vlasnici: Zlatko Perman i Ljerka Krajač,
Opatija
158. Antun Matasović - Šabesar
KOLIJEVKA - *belka*
1937.
Gundinci
Poklonio Antun Matasović 1989.
Na kolijevku je ugrađeno ovalno zrcalo –
ogledalce protiv uroka
MBP / E 2851
159. ZRCALO s ormarićima - *ogledalo, spiha*
1932.
Kuća Mihaljevića, Dubočac
170 x 120 x 35,5 cm
Ostavština Emilije Mihaljević
Vlasnici: Zlatko Perman i Ljerka Krajač,
Opatija
160. ZRCALO sa stolićem - *ogledalo, spiha*
1933.
Slobodnica
125 x 68 x 43 cm
Ostavština Julke Horvatović
Vlasnik: Marija Počinak, Slobodnica
161. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU
1933.
Slobodnica
Na fotografiji su Julka Benić i Ivan
Horvatović
Vlasnik: Marija Počinak, Slobodnica
162. ZRCALO – *ogledalo, spiha*
1935.
Vrpolje
Ostavština Ruže Knežević- Marnetine
Vlasnik: Pavo Knežević, Vrpolje
163. STOLAC – *stol*
1934.
Babina Greda
Poklonila Eugeniya Stojanović, Slavonski
Brod
MBP / E 3402
164. STOLAC – *stol*
Zadubravlje
Zbirka Ružice Knežević, Zadubravlje
165. STOLAC – *stol*
Zadubravlje
Zbirka Ružice Knežević, Zadubravlje
166. STOLIĆ – *trpezica*
Kruševica
72 x 69 x 52 cm
Zbirka Nevenke Peračković, Zadubravlje
167. STOLCI - *stolovi*
Brodski Varoš
Vlasnik: Antun Tonkić, Brodski Varoš
168. KLUPA – *kanape*
oko 1930.
Gornja Bebrina
125 x 94 x 55 cm
Vlasnik: Marija Vidaković, Zadubravlje
169. KLUPA – *kanape*
oko 1927.
Kruševica
187 x 60 x 82 cm
Vlasnik: Ivan Stipić, Slavonski Brod
170. Plišani DIVAN
Kuća Kolesarića
Trnjanski Kuti

171. Plišani divan
oko 1935.
Vrpolje
Kuća Kneževića – Marnetini
Vlasnik: Pavo Knežević, Vrpolje
172. Plišani divan
1906.
Strizivojna
drvo, pliš, zrcalo
196 x 96 x 154 cm
Zbirka Tomislava Bašića, Vrpolje
Divan je selila Mara Medunovića iz Vrpolje, udana u Strizivojnu. Bila je najbogatija cura, 22 dukata pod vrat vezala i prva ponovila crvenu plišanu reklju.
173. Mijat Miličić, Štitar
OKVIR ZA SLIKU – rama
1914.
drvo, pliš, čavlići s porculanskim glavama
Iz kuće Jozije Stojšić, Babina Greda
46 x 57 cm
Poklonila Eugenija Stojanović, Slavonski Brod, 1983.
MBP / E 2613
174. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU – rama
1918.
Slavonski Kobaš
63 x 80 cm
U okviru je fotografija djevojke Anke Sorić u narodnoj nošnji. Rođena je 1901., umrla od španjolske groznice 1919.
Poklonile Marijana i Ivanka Kolundžić, Slavonski Brod, 1999.
MBP / E2808
175. Josip Karabalić
OKVIRI ZA SLIKE - rame
1934.
Rokovci
Vlasnik: Josip Šarčević, Sikirevci
176. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU - rama
1920.
Dubočac
Na fotografiji su mladenci: sestre Anka i Manda Grošić iz Varoša udane za braću Ivana i Miju Stuparevića iz Dubočca
Vlasnik: Kata Stuparević, Dubočac
177. OKVIR ZA SLIKU – rama
oko 1910.
duborez
Divoševci
39 x 60 cm
- U okviru je slika „sjećanje na službovanje vojske“ („Zur Erinnerung an meine Dienstzeit“)
Poklonio Darko Petričević, Slavonski Brod, 1998.
MBP / E 2723
178. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU - rama
1923.
duborez
Brodski Varoš
35 x 33 cm
Mladenci - Marica Galović i Stjepan Radošević
Vlasnik: Ivan Vargić, Brodski Varoš
179. OKVIR ZA SLIKU – rama
oko 1910.
Iz kuće Vučkovića, Donji Andrijevi
118 x 84 cm
Vlasnik: Miroslav Vučković, Donji Andrijevi
U okviru je oleografija „Hrvatski preporod“
180. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU – rama
1905.
Iz kuće Vučkovića, Donji Andrijevi
100 x 83 cm
Vlasnik: Miroslav Vučković, Donji Andrijevi
Na fotografiji je porodica Vučković
Snimio: Umjetnički i fotografski zavod Viktora Pejak, Djakovo
181. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU – rama
Oko 1920.
Donja Vrba
60,5 x 57 cm
Vlasnik: Đuro Babić, Slavonski Brod
Na fotografiji su Ivan i Barica Babić
182. ZIDNI SAT
Iz kuće Čavčić, Podvinje
MBP / E 4006
183. VISEĆA SVJETILJKA – kandel s globusom
keramika, porculan, metal
Gornja Bebrina
Zbirka Nevenke Peračković, Zadubravlje
184. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU – rama
1919.
duborez
Brodski Varoš
47 x 45 cm
Vlasnik: Ivan Vargić, Brodski Varoš

185. VISEĆA SVJETILJKA -*kandel s globusom*
porculan, metal
Iz kuće Petrovića, Zdenci
Vlasnik: Eugenija Stojanović, Slavonski
Brod
186. SJENILO VISEĆE SVJETILJKE – *globus*
porculan
Trnjanski Kuti
Vlasnik: Obitelj Kolesarić, Trnjanski Kuti
187. SVJETILJKA – *lampa*
porculan
vis. 29 cm
Zadubravljje
Zbirka Nevenke Peračković, Zadubravljje
188. SVJETILJKA – *lampa*
staklo, metal
vis. 24 cm
Zadubravljje
Zbirka Nevenke Peračković, Zadubravljje
189. SVJETILJKA – *lampa*
porculan
vis. 36 cm
Zadubravljje
Zbirka Nevenke Peračković, Zadubravljje
190. ZIDNI SAT
poč. 20. st.
drvo, metal, staklo
duž. 52 cm
Dubočac
Ostavština Antuna Stuparevića
Vlasnik: Kata Stuparević, Dubočac
191. PERONICA
drvo
duž. 23 cm
Zadubravljje
Zbirka Ružice Knežević, Zadubravljje
192. PODNOS – *apsec*
staklo
vis. 17,5 cm
Zadubravljje
Zbirka Nevenke Peračković, Zadubravljje
193. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU – *rama*
oko 1926.
Donji Andrijevc
Vlasnik: Eva Vragolović – Šimina
Donji Andrijevc
194. TANJURIĆ za kolače
oko 1925.
keramika
promjer 15,5 cm
Vlasnik: Franjo Matasović, Gundinci
195. TANJUR
oko 1910.
keramika
promjer 23 cm
Iz kuće Đure Kadića, Gundinci
MBP / E 4082
196. MIRAKULE, par
porculan
vis. 16 cm
Zadubravljje
MBP / E 4588
197. MIRAKULE, par
porculan
vis. 15,5 cm
Zadubravljje
MBP / E 4587
198. MIRAKULA
porculan
vis. 9,5 cm
Gundinci
Vlasnik: Franjo Matasović
199. ŠALICA
porculan
vis. 10 cm
MBP / E 3868
200. ZDJELA
porculan
vis. 10 cm, promjer 28 cm
MBP / E 3648
201. TANJUR
porculan
Iz kuće Jurić, Oriovac
duž. 33 cm, šir. 28 cm
Poklonila Dunja Vanić, Slavonski Brod,
2002.
MBP / E 3663
202. VAZA
oko 1910.
staklo
vis. 20,5 cm
Iz kuće Kolundžić, Slavonski Kobaš
Poklonile Ivanka i Marijana Kolundžić
Slavonski Brod 2008.

203. VRĆ ZA VINO
staklo
vis. 37 cm
Vlasnik: Franjo Matasović, Gundinci
204. PODNOS – *apsec*
1920.
staklo
vis. 18 cm
Iz kuće Jozije Sojšić, Babina Greda
Vlasnik: Eugenija Stojanović, Slavonski Brod
205. OKVIR ZA FOTOGRAFIJU – *rama*
Vrpolje, oko 1923.
drvo
17 x 22,5 cm
Poklonila: Ivka Knežević, Vrpolje, 1973.
MBP/ KU - E 115/73
206. Nepoznati fotograf
SVATOVI - voze se kolima kroz selo
Brodski Varoš oko 1921.
24,5 x 19,5 cm
Fotografija nalijepljena na kartom smeđe boje s bijelim secesijskim floralnim okvirom
MBP
207. Nepoznati fotograf
PORODICA BIKČEVIĆ iz Brodskog Varoša
Slavonski Brod, 1916.
20 x 24,5 cm
Fotografija nalijepljena na karton smeđe boje s otisnutim floralnim secesijskim okvirom.
U uniformi Tomo Bikčević, supruga Manda, sestra Kata, baka Eva i djeca Anka, Mijo i Mato.
Poklonio Antun Bešlić, Brodski Varoš, 1979.
MBP/ KU - E 224/79
208. Nepoznati fotograf
SVATOVI
Slavonski Brod, 1913.
31 x 24,5 cm
Fotografija nalijepljena na karton sive boje s plavim secesijskim geometrijskim okvirom.
Mladenci Ivan Možar, žandar i Ljubica Petrović iz Brodskog Varoša s grupom svatova
Poklonio Stjepan Bešlić, Brodski Varoš, 1979.
209. A. Gomerčić
BABINA GREDA
Razglednica s tri motiva: Župna crkva i dvor, trgovina Hugo Weiss, «Majorova kuća i apoteka»
Zagreb 1918.
9 x 14 cm
Sign.: vertikalno uz lijevi rub reversa: Svjetlotiskarski zavod R. Mosinger D. D. Zagreb, vertikalno uz desni rub reversa: A. Gomerčić fotograf, Zagreb
Poklonila Marija Leninger, Babina Greda, 1987.
MBP / KU - E 7/87
210. BEBRINA
Razglednica s tri motiva: Župni stan, Općinsko poglavarstvo, Opća pučka škola
14 x 9 cm
poslana 1904.
Sign: na aversu POZDRAV iz Bebrine
MBP / KHZ 823
211. NABOŽNA SLIČICA – *sveta sličica*
Christliches Andenken an Herrn Anton Rambousek Lokomotivführer der bos.-herzeg. Landesbahnen in Sarajevo
Austrija, 1911.
tisak
5,5 x 9,5 cm
Sign.: uz donji rub aversa: F. Sch. N.Depose, uz donji rub reversa: Druck von Hans Fitzinger
Aulsee
Iz molitvenika Tere Radovanović, Donja Bebrina
MBP
212. NABOŽNA SLIČICA – *sveta sličica*
Mali Isus kleči i moli, ispod molitva na francuskom
Italija, poč. 20. st.
tisak
6 x 10,5 cm
Sign.: uz donji rub aversa: Importe d'Italie
Iz molitvenika Tere Radovanović, Donj Bebrina
MBP
213. NABOŽNA SLIČICA – *sveta sličica*
Isus s dva apostola, ispod natpis: ECCE PANIS ANGELORUM, na reversu molitva na njemačkom i žig crveno otisnut:

- Ispovjedio se i pričestio župljanin
Oprisavački 19 - Beč, 1917.
tisak
6 x 9 cm
Sign.: uz donji rub aversa: Zeugnis der
österlichen Beichte und Kommunion in der
Pfarrkirche Oprisavci 1917., uz donji rub
reversa: Verlagshandlung «St. Norbertus»,
Wien
Iz molitvenika Tere Radovanović, Donja
Bebrina
MBP
214. SVJEDOČBA
Ivana Belanića, o položenom ispitu u «kr.
zemaljskoj podkivačkoj školi u Zagrebu»
Zagreb 1920.
tisak
42 x 33 cm
Sign.: uz donji rub: Kr. Zemaljska tiskara
Ivan Belanić, kovač, radio je u Slavonskom
Brodu od 1920. do 1954. Kovačnica je bila u
Cesarčevoj ulici 31
Vlasnik: Ivana Belanić Drača, Slavonski
Brod
215. DOMOVNICA
Ivana Belanića, kovačkog obrtnika
Đakovo 1924.
tisak
19,3 x 33,5 cm
Tiskara M. Kraljevića Đakovo
Ivan Belanić, kovač, rođen u Gorjanima,
radio u Slavonskom Brodu
Vlasnik: Ivana Belanić Drača, Slavonski
Brod
216. MOLITVENIK
ISUS PRIJATELJ MALENIH ili pustite k
meni malene
Priredio i izdao «Zbor duhovne mladeži
zagrebačke»
Ljubljana 1921.
8,5 x 13 cm
Jugoslavenska tiskarna v Ljubljani
Vlasnik: Ivana Belanić Drača, Slavonski
Brod
217. Rudolfo Franjin Magjer
SA SLAVONSKE RAVNI
škice i novele
Osijek 1913.
Naklada knjižare Radoslava Bačića
Vlasnik: Mata Baboselac, Donja Bebrina
218. ČITANKA
za IV razred nižih pučkih škola
Zagreb 1911.
Tisak Ing. Granitza u Zagrebu
Vlasnik: Mata Baboselac, Donja Bebrina
219. Joza Ivakić
HUMORESKE
Svezak II.
Tisak i naklada St. Kugli, Zagreb
Vlasnik: Mata Baboselac, Donja Bebrina
- Nošnje, vezovi, čipke**
220. MUŠKA SRMENA ALJINA
kraj 19. st.
Retkovci
Gradski muzej Vinkovci, inv. br. E 76
Snimio: Dražen Bota
221. DJEVOJKE Marija Marković i Kaja
Benaković
Sikirevci, oko 1910.
Kose brenovane, bluze s čipkama. U Marije
rukavice bez prstiju.
MBP / F- E 501
222. DJEVOJKA
Bluza plisirana s velikim čipkastim
ovratnikom
Gornja Bebrina, 1928.
MBP / F- E 6701
223. PRSLUK – *frosluk*
oko 1920.
Slobodnica
rad majstora – *šnajdera*,
ukrašen strojno raznobojnom svilom
MBP / E 871
224. PONJAVA, detalj
ukras: *rišilje*
Zbirka Tomislava Bašića, Vrpolje
225. PONJAVA, detalj
ukras: kukičana čipka – *eklovanje*
Zbirka Tomislava Bašića, Vrpolje
226. PONJAVA, detalj
ukras: kukičana čipka - *eklovanje*
Zbirka Tomislava Bašića, Vrpolje
227. PONJAVA, detalj
ukras: *nec*
Zbirka Tomislava Bašića, Vrpolje

228. RUČNIK – *otarak*, detalj
Babina Greda, oko 1928.
Vezla: Barica Mihić
Vlasnik: Kaja Mišković, Babina Greda
229. PONJAVA, detalj
ukras: *šlinga*
Babina Greda
230. RUČNIK – *otarak*, detalj
Babina Greda, oko 1930.
Vezla: Kata Knežević
Vlasnik: Marija Knežević, Babina Greda
231. RUČNIK – *peškir*, detalj
Gonja Bebrina, oko 1930.
Vlasnik: Reza Vinković, Garčin
232. MANJI RUČNIK - *otarčić*, detalj
Babina Greda, oko 1918.
Vezla: Martinka Štivić
Vlasnik: Kata Todorović, Babina Greda
233. VJEŠALICA ZA RUČNIK
Babina Greda
Zbirka Ane Verić, Babina Greda
234. RUČNIK – *otarak*, detalj
Babina Greda, oko 1934.
Vezla: Marija Verić
Vlasnik: Kata Todorović, Babina Greda
235. RUČNIK – *otarak*, detalj
Babina Greda, oko 1950.
Vlasnik: Manda Vuković, Babina Greda
236. VEZENI ZIDNJAK – *kuvarica*
oko 1935.
Slobodnica
MBP/ E 4485
237. POKRIVKA ZA SJENILO SVJETILJKE
oko 1920.
Lužani
Poklonila Elizabeta Filajdić
MBP/ E 4024
238. ZAVJESA - *firangla*
1953.
Stupnički Kutu
Vlasnik: Bara Fostač
239. UKRASNE TRAKE ZA POLICE – *štrajfne*
MBP/ E 4430, 3426, 3522
240. NADGROBNI SPOMENIK
1933.
Obitelj Hager
Groblje u Klakaru
241. Klesar Holub, Slavonski Brod
NADGROBNI SPOMENIK
Obitelj Ajduković
Groblje u Klakaru
242. Klesar Holub, Slavonski Brod
NADGROBNI SPOMENIK
Stjepanu Baličeviću
Groblje u Vrhovini
243. OGRADA GROBNICE
Obitelj Meteš
Groblje u Babinoj Gredi
244. OGRADA OD KOVANOG ŽELJEZA
Nepoznati grob
Groblje u Bilicama

CIP - katalogizacija u publikaciji

UDK 7.035.93:39(497.5 Slavonski Brod)

TOLDI, Zvonimir

Samo staj, pa gledaj! - secesija i art deco u tradicijskoj kulturi brodskog Posavlja : (katalog izložbe) / (autor izložbe i teksta kataloga) Zvonimir Toldi.- Slavonski Brod : Muzej Brodskog Posavlja, 2009.-144 str.: ilustr. ; 30 cm

ISBN 978-953-7116-22-4

MBP

Muzej Brodskog Posavlja
osnovan 1934.

35000 Slavonski Brod
Starčevićeva 40

Tel./Fax: 035 / 447 415

e-mail: muzej-bp@sb.t-com.hr

9 789537 116224